

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מרי"ה ניהרה

מוקדש לעילוי נשמות

אבי מו"ר ועט"ר רבי משה בן רבקה ז"ל אביחצירא

נלב"ע ליל כ"ו אב ה'תשפ"ה

תנצב"ה

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחיידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:

rantorah@gmail.com טלפון: 0527727591

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט

שותף בחומר התורני הרה"ג מרדכי אלמקיים שליט"א מו"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גיליון מס' 910

נצבים-ה'תשפ"ה

תוכן ענינים

הרה"ג שרון שמעון סרוסי שליט"א
מו"ס חן הש"ס ג' חלקים
ראש כולל תורתך קב"ע ברסלב
עפולה ת"ו

ליקוטי הש"ס

ליקוטים שנכתבו על שערי הספרים ממה שזכיתי
וכתבתי וליקטתי מתוך הספרים בלומדי אותם

בן איש חי דרשות המשך

הרה"ג יצחק פרץ שליט"א
מקסיקו

בדין דהטובל פעמיים הרי זה מוגנה

הרה"ג שמואל דוד שליט"א
הרב הראשי של עפולה

לימוד תורה וסליחות

אם אשה יכולה להניח תפילין לאיש שפס כוחו

הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א
מו"ס שערי יוסף ועוש"ס
בני ברק

שאלות בעניני המלחמה בחודש אלול

ברכה על תפילין שהיו בשמש

הרה"ג יעקב דניאל בן זקן שליט"א
ע"ת מיקסיקו יע"א

(המשך שבוטע שעבר)
עשה תנאי ונאנס מה דינו

דרוש לראש השנה
קצת בגדר הדין של ר"ה

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מו"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

העושה סוכה בחול המועד האם יברך שהחיינו

ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויד הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת נצבים

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריה ניהרה
עפולה ת"ו

בענין מה שביקש רבי נחמן מברסלב זיע"א נסיונות

הרה"ג יוסף הרשקופ שליט"א
עפולה ת"ו

*תמימים ספרדים משכימים לסליחות. הרבי: "להניח להם במנהגם מנהג
אבותיהם"*

מדור מכתבים למערכת

מדור תמונות למערכת

הרה"ג שרון שמעון סרוסי שליט"א
מח"ס חן הש"ס ג' חלקים
ראש כולל תורתך קב"ע ברסלב
עפולה ת"ו

ליקוטי הש"ס

ליקוטים שנכתבו על שערי הספרים ממה שזכיתי
ובתבתי וליקטתי מתוך הספרים בלומדי אותם

בן איש חי דרשות המושך

- (א) יש חסידים נוהגים להתוודות קודם עסק התורה כדי להעביר מסך החופף ומכסה את הלב מכח העוונות שהוא מונע השגת התורה בלב (129).
(ב) לתלמיד חכם העוסק בתורה בקבע התורה נקראת אשה, ולעם הארץ נקראת ארוסה (136).
(ג) במשה רבינו היה ה' גופים יקרים ומעולים¹ (הבל, שת, נח, שם, משה ע"ש) (158).
(ד) האותיות של השמות הם צינורות השפע, והברכה תבוא מן המילוי (160 בשם הערבי נחל).
(ה) בשבת כל עונג שיתענג האדם ברבוי אכילה נחשב מזון הנפש ואין לסט"א חלק בה (163).
(ו) שאר אומות העולם לא נתן להם מצות התשובה ואין להם חלק בה² (171).
(ז) זכרון הנס שעושים בנר חנוכה הוא רק קודם ביאת המשיח אבל אחר ביאת המשיח אין עושים זכר לניסים שעברו, חוץ מנס הפורים שלא יתבטל זכרונו³ (172).
(ח) הלומד התורה בבית המדרש נקרא עצור כמו שנאמר בדואג (שמואל א כא, ח) נעצר⁴ לפני ה' (200).
(ט) הנכנס בקדושה ארבע מאות יום בלתי חטא בנתיים אינו שולט בו היצה"ר (192 ע"ש הערת העורך).
(י) עיקר סוד מרע הוא עבירות שאדם דש בעקביו שאין אדם חושב אותם לכלום ואינו מתחרט בהם (204).
(יא) על ידי למוד תורה על השולחן זורח אור על השולחן כאור השמש (221).

¹ ונראה מכאן רמז למסורת ברסלב שיש ה' יחידי הדורות שהם התגלות ה' שרשים של משה.
² קשה דהלא כל מטרת שילוח יונה הנביא לנינוה הייתה כדי להחזירם בתשובה, ויונה הנביא מיאן בשליחות כי אמר שהגויים קרובי תשובה הם וכשיחזרו בתשובה יהיה קטרוג על ישראל.
³ לא סובר כמגיד מישרים ועוד הסוברים שגם נס חנוכה לא יתבטל.
⁴ אמנם רבינו ז"ל בלקוטי מוהר"ן ח"א תורה ס"א פירשו לגרענותא שלמדו של דואג היה ממותרות ע"ש.

- (יב) שר של מצרים נקרא סורב (223 בשם ספר קרניים).
(יג) הזוכה ליראת הרוממות זוכה גם לאהבת הרוממות, כי יראה ואהבה כחדא נפקין ושריין (225).
(יד) צדיקים גמורים שעושין רצונו של מקום קודמים באכילה לבהמות (231).
(טו) בהיות האבות אצל הבנים ולא תשלוט בהם עין הרע (250).
(טז) האשה נבראה מן הצלע מהעצם החמישית של אדם הראשון (258).
(יז) מה שאמרו רז"ל הלב חומד נכלל עמו המח, כי פעולת הלב ופעולת המח אחת היא (שם).
(יח) כל חכם גדול בדורו נקרא כהן שהוא לשון חשיבות וכו' עסק התורה כעסק העבודה (259).
(יט) הכהנים מברכים את ישראל כל יום כדי שלא יבושו בלוקחם מתנות כהונה (264).
(כ) לעתיד לבוא יבואו כל ישראל ללמוד תורה מפי משה רבינו ע"ה ואלהו הנביא זכור לטוב יהיה המתורגמן (268).
(כא) האדם נקרא גבר כי הוא ג' בר, בר לקב"ה ולאביו ואמו⁵ (301).
(כב) גם בעת צרה עדיף להתנדב ולא לנדוד ועי"ז יקובל תפילתו ברצון (316).
(כג) צריך שאיש יאהב את אשתו אהבת נפש, לכך נקראת נפשו (317).
(כד) כל מקום שהיו יחד כל זרע ישראל שם היה חונה אוירא דארץ ישראל (329 בשם השל"ה).
(כה) הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו ע"ה דלא פחית עלמא מתלתין צדיקים גמורים (שם).
(כו) ברכה האמורה בלשון יחיד מעולה יותר שמושכת שפע מרומם המעלות מהכתר שהוא יחיד (331).
(כז) תקט"ו מנין יג"ל פז"ק במילוי שהוא ביסוד ולכך הוא מספר איש צדיק וזה ההפרש שבין ישראל להו"ה (335).
(כח) לכל צרה מסוגלים מזמורי תהלים יותר מכל לימוד תורה (371).
(כט) החכמים נקראים מלכים כי גזירתם היא כגזירת מלך (389).
(ל) העוסק בתורה שבע"פ נקרא תנא⁶ (413).

⁵ קשה דאם כן גם האשה צריכה להקרות גבר כי גם היא בת לקב"ה ולאביה ואמה. וצריך לומר שאין הכי נמי האשה נקראת גברת, ג' ברת שהיא ברת לקב"ה ולאביה ואמה ודו"ק.
⁶ וכן משמע מהלקוטי מוהר"ן חלק א תורה יב ע"ש.

איתא בתוספתא (ספ"ה דמקואות): הטובל פעמיים במקוה הרי זה מגונה. וכ"ה במסכת דרך ארץ רבה (פ"י ה"ח), ובמסכת כלה רבתי (פ"י).

דין זה נפסק ברמב"ם (פ"א מהל' מקואות ה"ט, והובא בפהמ"ש סופ"ח דמקואות), ברא"ש (מקואות סי' כא), ברבינו ירוחם (חלק חוה נכ"ו ח"ה), בטור (סי' רא סס"ב), ברוקח (סו"ס שע"ב), בראב"ה (מקואות תתקצא), במאירי (ספ"ה דמקואות), באור זרוע (ח"א הל' מקואות סי' שלו אות ג), ובשו"ת הריב"ש (סי' רצג). והובא בר"ש משאנץ (בפהמ"ש מקואות פ"ז מ"ו). וכן נפסק בשו"ע (סי' רא סעיף סב).

כל הראשונים פירשו את הדבר כפשוטו שנכנס פעם אחר פעם למקוה, והוא מגונה מטעמים שונים, ונדון ב"ה בענין זה לקמן.

אמנם האור זרוע כתב: והטובל במקוה פעמיים ה"ז מגונה. פי' לחצאין לא עלתה לו טבילה אלא אגב דתנא רישא מגונה תני הא נמי מגונה. עכ"ל. והוא יחידאה בדברים אלה, ואין הלכה כדבריו, משום שכל הראשונים ובניהם הרמב"ם והרא"ש חלקו עליו.

בטעם הדין מצינו הרבה דעות, יש לציין שהטעם הוא לכאורה הקובע את גדרי הדין הזה. ומצאנו טעם בגמרא דכלה רבתי שלא הובא בדברי הראשונים, ובראשונים עצמם יש מחלוקת בענין, כמו"כ מצאנו עוד טעם מאחד מהאחרונים.

בגמרא במסכת כלה רבתי כתוב הטעם: דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה. עכ"ל. ופירש הגר"ח קניבסקי זצ"ל בביאורו לכלה רבתי: דלמא דייב על אינשי: יתז על אנשים שבמרחץ דלא חזו ל"י שאינם יודעין שבא לטבול שנים וגם הוא אין מרגיש שבאו שם אנשים.

והרא"ש (שם) כתב: וכן הטובל פעמיים במקוה מצומצם שמא בפעם ראשונה לא טבל כהוגן על סמך השניה ושמא חסרו המים, אבל כשאינו טובל אלא פעם אחת נזהר לטבול כהוגן, ואף שאם יצאו המים מן המקוה מחוברין הן למים שבמקוה בשעת טבילה. עכ"ל. ורבינו ירוחם והטור העתיקו דבריו.

וכתב המאירי (שם) וז"ל: והטובל שתי פעמים בבת אחת הרי זה מגונה, כלומר שלבו מתחלה לטבול שתי פעמים, שמא בראשונה סומך על האחרת ולא יטבול יפה. עכ"ל. ונראה שכוונתו היא שבראשונה סומך על השניה, ובשניה סומך על הראשונה, ולא יצא לו שוב טבילה כהלכה, והוא לא סובר כהרא"ש שמדובר במקוה מצומצם.

וכן נראה דעת הראב"ה שכתב: תניא בפרק ה' דמקואות, הקופץ למקוה הרי זה מגונה, הטובל פעמים במקוה הרי זה מגונה. פי' מפני שאינו יכול לאנס עצמו לטבול בפעם ראשונה כהוגן (מה מוכח) [במהד' דבלצקי תיקן: כדמוכח] בסיפא דקתני והאומר לחבירו כבוש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה, ר' יהודה אומר כובש ידו עליו עד שתצא נפשו. וקופץ נמי נ"ל כדי שיפול במים בעל כרחו בעומק. אבי העזרי. עכ"ל.

והבית יוסף הביא דברי הריב"ש שכתב בדעת הרמב"ם, וז"ל: ונראה שהבין הרב ז"ל בפירוש' לפי שהקופץ למקו' אף אם מתכוין לטבול הרואי' סבורין שאינו מתכוין אלא להקר, וכן הטובל פעמי' כיון שטובל כראוי למה חוזר וטובל יחשבו שאינו טובל אלא להקר, ואם יגע בתרומה וקדשים יהיו סבורין דלא בעי כונה, זה נוכל לומר בדעת הרמב"ם ז"ל. עכ"ל.

וכתב הדרכי משה: ומכל מקום בזמן הזה דאין לנו תרומה וקדשים אין מקום לגזירה זו.

אמנם הכסף משנה הביא לשון זה של הריב"ש על הרמב"ם, וכתב שנראה לו לפי מה שנראה במסכת דרך ארץ שמדובר בארבעים סאה מצומצמים, וסיים שהריב"ש לא נראה לו כן. ע"כ. יוצא שלדעת הכסף משנה גם הרמב"ם סובר כהרא"ש, אמנם גם הוא לא רצה להכריע כן משום דפירושו הוא נגד הריב"ש. והנה בבית יוסף לא כתב כלום ע"ד הריב"ש, אמנם בבדק הבית כתב: ועיין במה שכתבתי בסימן קצ"ח בשם מסכת דרך ארץ. עכ"ל. ובסימן קצח כתב מה שכתב בכסף משנה על דברי הריב"ש, ונראה מזה שאפילו שבבית יוסף הסכים לריב"ש אמנם חזר בו בבדק הבית וסבר כביאורו בכסף משנה בדעת הרמב"ם, וכן נראה עיקר בדבריו.

יוצא שבדעת הרמב"ם יש שני טעמים. א, טעמו של הריב"ש דנראה שנכנס למקוה להקר, ויבואו לאכול קדשים בלא כונה. ולגבי טעם זה כבר העיר לנכון הרמ"א בדרכי משה שאין זה נוגע לזמננו. ב, טעמו של הכסף משנה והבדק הבית שמדובר במקוה מצומצם, ונראה שהוא כדעת הרא"ש.

וכתב מר"ן בשלחן ערוך (סי' רא סעיף סב): מקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו, ולא יטבול בו פעמיים זה אחר זה. עכ"ל.

ומו"ה גדליה ליפשיץ זצ"ל אביו של התפארו"י בהגהות למסכת דרך ארץ כתב: והטובל ב"פ משום יוהרא. עכ"ל.

ויוצא מכאן שיש ארבע טעמים. א, הגמרא במסכת כלה רבתי שהוא שלא יתז מים לאנשים ויפריע להם. ב, טעמו של הרא"ש שמדובר במקוה של ארבעים סאה מצומצמים,

תורה, ולכן הוא שואל אם להעדיף אמירת סליחות עם הקהילה או לימוד תורה.

בתי כנסיות ובתי מדרשות

בפתח הדיון אני מבקש לספר כי שאלתי את הרב מאיר מאוז - הרב נאמן זצ"ל מדוע כופלים גם את הסומך וגם את הנסמך, הלוא אנו אומרים בתי ספר ולא בתי ספרים, כי כך היא הלשון העברית, ומדוע הוא כותב בסידור "בתי כנסיות ובתי מדרשות"? והרב השיב כי כך היא לשון חז"ל כמו 'תלמידי חכמים'.

הביטוי בית כנסיות ובתי מדרשות רווח בחז"ל ומלמד לכאורה על שוויון ביניהם, היינו בתי כנסת - בתי תפילה ובתי מדרש - בתי לימוד תורה הולכים יחדיו.

לדוגמא, במסכת ברכות (דף ח ע"א):

"אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב: אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות".

במסכת עירובין (דף כא ע"ב) איתא:

"נשכימה לחרמים - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות"

במסכת פסחים (דף פז ע"א), ובמסכת בבא בתרא דף ח ריש ע"א):

"אני חומה: זו כנסת ישראל. ושדי כמגדלות: אלו בית כנסיות ובתי מדרשות".

במסכת מגילה (דף כט ע"א):

"ואהי להם למקדש מעט: אמר רבי יצחק: אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות".

כך גם בירושלמי (למסכת מגילה פרק ג הלכה ג):

"בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהם קלות ראש, לא אוכלים ולא שותים בהם..."

גם במדרש המצוטט הרבה (בראשית רבה לפרשת תולדות פרשה סג פסקה ו):

"ויתרוצצו הבנים בקרבה: בשעה שהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרסם לצאת".

עוד שם:

"ותלך לדרוש את ה': וכי בתי כנסיות ובתי מדרשות היו באותם ימים...?"

חיבור בין תורה לתפילה

עד כה עסקנו באגדה, והיא אינה מבחינה בין בתי כנסיות לבתי מדרשות. אולם אפשר למצוא לכך גם הד באגדה בעלת היבט הלכתי:

כך מצאנו במסכת מועד קטן (סוף מסכת מועד קטן, דף כט):

"אמר רבי לוי: כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה ומקבל פני שכינה".

ואם טובל פעמיים, יכול בפעם הראשונה לבוא ולסמוך על השניה, וכשטובל פעם שניה כבר אין ארבעים סאה. ג, טעמו של של המאירי, כשטובל בפעם הראשונה יבוא לסמוך על שטובל פעם שניה, ובפעם השניה יסמוך על שטובל בפעם הראשונה. ד, טעמו של הריב"ש בדעת הרמב"ם שנראה כנכנס למים להקרי. ה, טעמו של מו"ה גדליה ליפשיץ אביו של התפאר"י שהוא משום שנראה כיוהרא.

היוצא לדינא לענ"ד

למסקנא נראה דהלכה כדעת רוב הראשונים והשלחן ערוך שמדובר במקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות, וחיישין שבטבילה הראשונה יסמוך על שיטבול שוב, וכבר לא יהיה במקוה ארבעים סאה כשיטבול פעם שניה. וכן נקטו רוב האחרונים.

אמנם נראה דמי שרוצה לחוש לדברי הגמרא במסכת כלה רבתי, ולהזהר שלא יתז מים על האנשים שסביבו [וכך ודאי שיכול לטבול כמה פעמים שירצה], תבוא עליו ברכה, והוא משום שמסכת זו התגלתה בזמן האחרון, והיא לא היתה לפני רוב רבותינו הראשונים והאחרונים, ואין אנו יודעים מה היה קורה אילו היו רואים את דבריה⁷. וציי"מ וימ"ן.

הרה"ג שמואל דוד שליט"א
הרב הראשי של עפולה

לימוד תורה וסליחות

הצגת השאלה שנשאלה על ידי רב קהילה שעיקר עבודתו בחינוך ילדי ישראל

כל היום אני עסוק וטרוד, זמן הלימוד שלי הוא באשמורת הבוקר. זה גם זמן הסליחות של הקהילה. האם ללמוד או לומר סליחות?

מצד אחד - אין ערוך ללימוד תורה, ומצד שני הלוא כל מצוה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים דוחה לימוד תורה, שהרי הלימוד צריך להביא לידי מעשה. אם השאלה היתה לימוד תורה או תפילה, ברור שתפילה דוחה לימוד תורה. השאלה שלפנינו היא כלום תפילה כוללת גם סליחות? הלוא תפילה היא חובה, לפי הרמב"ם היא אף מצוה מן התורה, ויש בה גם קריאת שמע שלכולי עלמא היא מצוה מהתורה, לעומת סליחות שאינן מצוה אלא מנהג, כלום אף סליחות ידחו לימוד תורה?

השואל מבקש להמשיך ללמוד כהרגלו בזמן אשמורת הבוקר, ופרט לזמן זה ללימוד אין לו כל אפשרות ללמוד

⁷ שו"ר שגם הגר"ש דבלצקי זצ"ל חשש לדברי הגמרא בכלה רבתי לענין זה, ופסק כן בקונטרס דיני מרחץ ודרך ארץ (הנדפס בקובץ המעיין נט - א עמ' 14).

האדם הזה מחבר את תפילתו ללימוד התורה שלו, ואת לימוד התורה לתפילה, ולכן הוא זוכה למדרגה גבוהה.

יש הבדל ביניהם

במסכת מגילה (דף כו סוף ע"ב - כז ריש ע"א) מובאת מחלוקת אמוראים אם מותר להפוך בית כנסת לבית מדרש ולהיפך, היינו מי מהם קדושתו נמוכה יותר, ומותר להפוך אותו למקום בעל קדושה גבוהה יותר, ולהיפך: מי מהם בעל קדושה גבוהה שאסור להורידו מקדושתו:

"רב פפי משמיה דרבא: מבי כנישתא לבי רבנן שרי, מבי רבנן לבי כנישתא אסור.

ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא.

אמר רב אחא: כוותיה דרב פפי מסתברא, דאמר רבי יהושע בן לוי: בית הכנסת מותר לעשותו בית מדרש. שמע מינה."

היינו קדושת בית המדרש גבוהה יותר מקדושת בית הכנסת, וכך פוסק הרמב"ם (הלכות תפילה פרק ח הלכה ג): "בית המדרש גדול מבית הכנסת. וחכמים גדולים, אף על פי שהיו להם בעירם בתי כנסיות הרבה, לא היו מתפללים אלא במקום שהיו עוסקים שם בתורה, והוא שיתפלל שם תפילת הציבור."

מכאן עולה שקדושת בית המדרש גבוהה יותר, והסיבה הפשוטה היא שלימוד תורה חשוב יותר מתפילה. ולכאורה לימוד תורה דוחה את הסליחות..

חיי עולם וחיי שעה

לכאורה כך עולה מהגמרא (מסכת שבת דף י ע"א):

"רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה. אמר: מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה (רש"י: חיי עולם: תורה. תפילה צורך חיי שעה היא: לרפואה, לשלום ולמזונות)? והוא סבר זמן תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד."

אפשר להסתכל על תפילה כחיי שעה, ואז תמיהתו של רבא מובנת. ואפשר להסתכל על תפילה כזמן התייחדות עם המקום, זמן של קרבה לרבנו של עולם - "כמוהו לה נפשי, צמאה לך בשרי" דרך הבקשות אדם פונה אל ה', מתייחד עמו, מתקרב אליו, רק בחיצוניות זה חיי שעה, אך באמת אלו חיי עולם.

במדרש אשר מצוטט מאד (מסכת יבמות דף סד ע"א) כתוב:

"מפני מה היו אבותינו עקרים? מפני שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתם של צדיקים."

במדרש נחומא (לפרשת תולדות פסקה ט) כתוב:

"למה נתעקרו האמהות? אמר הקדוש ברוך הוא: עשירות הן, נאות הן, אם אני נותן להם בנים, אינן מתפללות."

נמצא שהתפילה היא אינה מחמת החיסרון, אלא החיסרון הוא כדי שנתפלל. בתפילה אנו מתקרבים אל ה', ולכן התפילה לפי רב המנונא אינה חיי שעה אלא חיי עולם.

דומה שהוא הדין סליחות. הסליחות אינן רק בקשה ואיחולים לשנה טובה. הסליחות הן בעיקר התקרבות לה' יתברך. אדם מקדיש קרוב לשעה במשך למעלה משלושים יום על מנת להתקרב את ה'. אדם שבזמן אמירת הסליחות חוזר בו מעבירה אחת שבידו, או חושב לדקדק יותר במצוה כלשהי, וכי זה חיי שעה? זה ודאי חי עולם, על כן זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, ובשעה שהציבור אומרים סליחות זה זמן תפילה, ועל כן אינו זמן תורה.

אפשר לעשותה על ידי אחרים

במסכת מועד קטן (דף ט ריש ע"ב) איתא:

"כתיב 'קרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה' הא חפצי שמים ישוו בה (רש"י: כלומר שאם יש לך לעסוק במצוה, תבטל תלמוד תורה ותעסוק במצוה) וכתיב 'כל חפצים לא ישוו בה' (דמבטל מצוה ועוסק בתלמוד תורה? כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים."

נמצא כי מצוה שבגופו שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, הרי היא דוחה תלמוד תורה.

אמנם עיין בתוספות שם שכתבו:

"במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים: עשיית מצוה עדיף, שהרי מפסיקים אפילו לרבי שמעון בר יוחאי לעושה סוכה ולולב כדאיתא בירושלמי. אבל בהפסקה דתפילה וקריאת שמע- אין מפסיקים לרבי שמעון בר יוחאי."

יש להאריך בדברי התוספות הללו, אולם לענינו נאמר רק כי גם התוספות יודו ששיטת רבי שמעון בר יוחאי לא התקבלה, ולרבי ישמעאל הנהג בהם מנהג דרך ארץ, ומפסיקים בתלמוד תורה גם לצורך תפילה, וכאמור גם לצורך מצות התשובה, או למצער: לאמירת סליחות.

תלמוד גדול או מעשה גדול

ידועה המחלוקת המובאת במסכת קידושין (סוף פרק ראשון, דף מ ע"ב):

"כבר היה רבי טרפון וזקנים מסובים בעליית בית נתזה בלוד, ונשאלה שאלה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה."

אם כן, תלמוד גדול רק אם הוא מביא לידי מעשה, מעשה הוא אמירת הסליחות, וזה גדול מתלמוד תורה.

עוד אמרו חכמינו (מסכת בבא קמא דף יז ע"א):

"גדול לימוד תורה, שהלימוד מביא לידי מעשה."

לכן, אם המצוה יכולה להיעשות על ידי אחרים, לחיי, הלומד פטור ממנה. אולם אם היא אינה יכולה להיעשות על ידי אחרים, צריך הלומד להפסיק מלימודו ולקיים את המצוה. עוד אמרו חז"ל (מסכת ברכות דף יז ע"א):
"כל העושה שלא לשמה (רש"י: שאינו לומד כדי לקיים) נח לו שלא נברא".

כך כתבו הפוסקים

כך כתב מרן החיד"א (ברכי יוסף סימן תקפא אות ו, והובאו דבריו בשערי תשובה ובכף החיים):
"יותר טוב בימים אלה להרבות סליחות ותחנונים עם הציבור מללמוד. הרב טור ברקת".
בדומה כתב הרב בנבנישתי (כנסת הגדולה בהלכות יום הכיפורים סימן תרכא בהגהות הטור בשם שלטי הגיבורים):
"אותם תלמידי חכמים שעוסקים בתורה בבית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים ומשמיטים עצמם מלהתפלל אותן תפילות, סליחות ותחנונים והבקשות שעמהם, לאו שפדי עבדי".

מסקנה

אף כי בית המדרש בדרגה גבוהה מבית הכנסת, ולימוד תורה דוחה את כל המצוות. אולם תלמוד גדול משום שמביא לידי מעשה, וכל המצוות שאינן יכול להיעשות על ידי אחרים דוחות לימוד תורה. ולעניות דעתי גם את התפילה וגם את הסליחות וכמו שבארנו.
על כן נראה שעל השואל לוותר על שעת הלימוד שלו בחודש זה, ולומר סליחות עם הציבור, וכך גם יעודד אחרים לכך.

אם אשה יכולה להניח תפילין לאיש שפס כוחו

הצגת השאלה

חולה שאינו יכול להניע ידיו, וזקוק לעזרה בהנחת התפילין. האם אשתו יכולה לסייע לו, או שכיון שאין היא מצווה על תפילין, היא אינה יכולה לקשור את התפילין על היד של בעלה או להניח תפילין של ראש על ראשו?
כמו כן חולה שנמצא בבית אבות, ומשפחתו אינה נמצאת כל העת לצידו, האם הוא יכול לבקש עזרה בהנחת התפילין מאחות רחמניה שנמצאת שם?

אשה יכולה להניח תפילין לאיש

מפורש במסכת עבודה זרה (דף לט סוף ע"א, וגם במסכת בכורות דף ל סוף ע"ב):

"מעשה באשה אחת שנישאת לחבר, והיתה

קושרת לו תפילין על ידו".

אמנם אפשר בדוחק לדחות ראיה זו, ולפרש כמו שכתב בהגהות מיימוניות (הלכות ציצית פרק א אות ט):

"כתב רבנו תם דכל מצוה שאין אשה חייבת כגון לולב וציצית, אינה יכולה לאגד הלולב ולתקן הציצית. וראה מהא דפרק השולח 'כל די שנו בקשירה, ישנו בכתיבה'. והא... דמעשה באשה אחת שנישאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו, לא היתה קושרת אלא מסייעת לו לקשור. אי נמי לא נאסר באשה אלא תיקון הדבר כגון כתיבה ותיקון הציצית, ואגודת לולב, אבל קשירה לאו תיקון המצוה, ומצי למיעבד".

היינו לפי תירוצו הראשון יש לדחוק בגמרא ולומר שלא היתה קושרת את התפילין על ידו, אלא רק מסייעת לו לקשור, ומניח התפילין עצמו הוא היה קושר, כי אשה פסולה מלקשור תפילין לאיש. לפי תירוצו השני, יש לקבל דברים ככתבם וכלשונם, האשה היתה קושרת את התפילין על ידו של בעלה, כי זה מותר, ואין בכל כל איסור. לא לזה התכוון רבנו תם. רבנו תם אסר את כתיבת התפילין, ואת קשירת הציציות להכשיר אותן למצוה, אך לא את הקשירה עצמה על גופו של החולה.

(הגהות מיימוניות כתב דבריו לפי רבנו תם שאסר לאשה לאגוד לולב ולקשור ציצית, אולם עיין בשו"ת באר משה (שטרן חלק ד סימן ו) שהעיר:

"לפי שיטת התוספות שהביא הגהות מיימוניות אסור לאשה לעשות קשר של תפילין. בעשיית חוטי ציצית מפורש בשו"ע (סימן יא סעיף א) דמותרין לעשות. ובענין הטלת ציצית בבגד סבירא להו לתוספות ורא"ש שכשרים, ומהר"ם חולק וסבירא ליה מדכתיב גבי ציצית 'בני ישראל ועשו' משמע דמעטינן בנות ישראל... והאחרונים לא העתיקו טעמו של רבנו תם לאסור לנשים עשיית מצות שנשים אינן חייבות... ועל כרחק עיקר הטעם הוי כמהר"ם, ובשאר מצוות יש להקל, וקשר תפילין שעשתה אשה כשירה בדיעבד").

ראיה זו מהגמרא הביא בשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן טו):

"אי אשה רשאית לקשור, הואיל והיא אינה בקשירה. והנה אם אי אפשר באיש, כבר הוכחנו לעיל דאפילו אי קשר בלילה בזמן שאינו מקיים המצוה, מכל מקום כשיגיע היום יוצא ויברך, והכא נמי לא שנא. אלא אפילו אם אפשר באיש, נראה דשפיר דמי. דכבר ראה מעלתו הא דאמרין בעבודה זרה (דף לט ע"א) דאשת חבר קשרה לו תפילין. (מיהו התוספות (במסכת מנחות דף לו ע"א) כתבו דסייעה לו, ואם כן אין ראיה כל כך)... כן נראה לפי עניות דעתי דשפיר עביד דמברך".

כך כתב גם רבי יהודה אסאד מגדולי המשיבים בהונגריה (שו"ת יהודה יעלה חלק א - אורח חיים סימן יט):

"איש שיש לו חולי ליאות האיברים רחמנא ליצלן ולא יכול לעשות מאומה בידיו, גם אכילה ושתייה נעשית לו על ידי אחרים, איך יעשה בהנחת תפילין בכל יום. ועד היום הניחה לו בתו, כי אין לו אחר מי שישמש אותו זולתה..."

איך יעשה עם הברכה, כיון דאיהו לא עביד מעשה, לא יכול לברך... ואף דכל היום שמונחים עליו התפילין הוא עושה מצוה, מיהת הברכה בעי עובר לעשייתו דווקא, ולא אחר כך... הלכה זו מפורשת בתרומת הדשן (סוף סימן קמ) על מי שכבר יצא בתקיעת שופר, ותוקע להוציא חולה ידי חובה, מי יברך החולה או התוקע בשליחותו, והחליט שהחולה עצמו יברך שהוא מחויב בדבר, אף על פי שזה מכשיר לו את השמיעה, מכל מקום הרי הוא כמו שקושר תפילין לחברו בראשו ובזרועו, דמסתמא לא יברך רק המניח עד כאן לשונו. ומה שסיים תרומת הדשן 'כך נראה מן הדין אלא שאין נוהגים כך' נראה לי דקאי רק על נדון השאלה, בתקיעת שופר שייך ביה מנהג, אבל לקשור תפילין לחברו, דבר שאינו מצוי הוא, לא שייך ביה מנהגא. ומוכח כן נמי מדתלה דין תקיעת שופר בהא דתפילין ויליף לה מיניה, על כרחך דהא דתפילין פשיטא ליה טפי גם על פי המנהג, ולא מספקא כלל בהאי... וטעמא באמת לעניות דעתי הוא משום דבקושר לו תפילין, המניח גם מסייע את עצמו, ועושה מעשה מקרי, דבגופיה ידיה איתעביד מעשה על ראשו וזרועו, ודאי מברך המניח... הוא עצמו מברך כיון שחברו סייעו בהכרח מצד ערבות, מה שלא היה יכול בעצמו, אם כן לא מיקרי כלל שליחו אלא מסייע בעלמא, פשיטא מילתא דהמניח מברך ולא הקושר, שלא יהיה הטפל לעושי מצוה, טפי עדיף בברכה מן העיקר עושה המצוה בגופו...

שפיר הורה הרב הגאון מוהר"ש קוועטש נ"י דאפילו בתו יכולה לקשור לו את התפילין והוא יברך. ועדיפא מינה אמינא ולא מטעמיה, דהגאון דאתי עליו מצד שליחות, אלא אפילו קטן נמי שאינו בשליחות, מכל מקום יכול לקשור לו התפילין, דמעשה קוף בעלמא הוא עושה בסיוע זה."

כך כתב גם בשו"ת באר משה (שטרן, חלק ד סימן ו):

"אי אשה יכולה לקשור תפילין לבעלה למרות שאיננה בכלל מצוה זו, זה אינו צריך לפנים, מאחר שבפירוש מצינו בש"ס בשני מקומות שהיא יכולה לקשור. דהכי איתא בש"ס ופירש רבנו חננאל (במסכת עבודה זרה) 'היתה קושרת לו תפילין בזרועו'. וכן כתב הרא"ש (בהלכות תפילין סימן יג,

ובמסכת חולין פרק קמא סימן יב) בשם רבנו שמשון ז"ל שהאשה היתה קושרת תפילין של יד על זרועו של הבעל, הרי לך בפירוש שאשה כשרה לקשור תפילין למי שאינו יכול לקשור מחמת סיבה..."

ענה נעניין בדברי גדולי האחרונים וראש וראשון בזה הוא הגאון החר"ף רבי שלמה קוועטש ז"ל אב"ד ניקלסבורג בספרו הבהיר חכמת שלמה שהעלה דיכולה לקשור לו תפילין, והוא יברך ברכת תפילין כדת וכדין. והטעם דבתפילין חוץ ממצות קשירה, איכא מצוה שהתפילין יהיו מונחים עליו, ואת זה מקיים האיש, הגם שאשה הניחה עליו... כיון דעיקר הכוונה שיהיו התפילין מונחים על הזרוע שוב אין קפידא אם תהיה הקשירה על ידי שלוחו..."

ואין לומר דנהי דאפשר לקיים מצות קשירה על היד על ידי שליח, אבל צריך שהשליח יהא חייב באותה מצוה, וכאן שהאשה אינה חייבת, לא תהא יכולה להיות שליח לאותה מצוה. זה אינו... דהלא עיקר מצות תפילין הוא שיהיה עליו כל היום... ומהאי טעמא תיקנו אנשי כנסת הגדולה לברך 'להניח תפילין' ולא לקשור תפילין... ונהי דהנחת תפילין צריך שיבוא על ידי קשירה כשרה, על כל פנים דשפיר יכול לברך כי... מי שמניח התפילין על זרועו ממילא קיים קשירת התפילין, יהיה באיזה אופן שיהיה שהונח על זרועו התפילין. ולפי זה אפילו חרש שוטה וקטן שקשרו תפילין למי שחייב בהן, יכול מי שהונח על זרועו לברך ברכת תפילין... בהא נחתינן ובהא סלקינן שאשה יכולה לקשור לבעלה התפילין על ידו, והוא יברך כדת וכדין."

כך כתב גם המהרש"ם (דעת תורה סימן לט אות ב) להתיר: "עיין ש"ס (מסכת עבודה זרה דף לט) שהיתה אשתו קושרת לו תפילין בזרועו, ועיין בהגהות מיימוניות דקשירה לא הווי תיקון. על כל פנים מוכח דמותר לאשה להניח תפילין לאיש ולקושרו, ונפקא מינה בחולה וכדומה."

כך כתב גם הרב כף החיים (סימן כז אות ח) בשם הרב מסגרת זהב על קיצור שולחן ערוך:

"מי שיבשה או נקטעה ידו הימנית... חייב להניח על ידי סיוע אחרים שיקשרו לו תפילין. וגם קטן יכול לקשור לו, דלא גרע מאשה שפטורה מתפילין, ואפילו הכי יכולה לקשור ולהניח תפילין לאיש."

אמנם גם גדולי הפוסקים בדור שעבר התירו, אולם בהסתייגות מחמת שיש פוסקים שאסרו זאת.

ראה את שכתב הגאון הגדול הרב אליעזר יהודה וולדינגר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סימן ז) שאסף כעמיר גורנה

את תשובות האחרונים, גם המתירים וגם האוסרים לפונדק אחד:

"חולה השוכב בבית חולים ואינו יכול להניח תפילין בעצמו, אם אחות בית החולים יכולה לקשור לו התפילין של יד ולהניח לו של ראש.

לכאורה גמרא מפורשת היא... אבל לאחר העיון אין הדבר פשוט כל כך... והמעשה שבגמרא יכול להתפרש שהיתה רק מסייעת לו לכך, וכעין שמצינו שכותבים התוספות...

בשו"ת חכמת שלמה (קוועטש) האריך בזה בגמרא וסברא והעלה דאף בתו יכולה להניח לו, והוא יברך עיין שם. ובשו"ת מהרי"א אסאד סמך שתי ידי על פסק דנא של החכמת שלמה, והוסיף עוד עלה דאפילו קטן יכול לקשור לו התפילין, דמעשה קוף בעלמא הוא עושה בסיוע זה. וכך נראה גם מדברי שו"ת מחנה חיים... גם לרבות בשו"ת מהר"ם שיק... ושפיר דמי אפילו באפשר באיש עיין שם. ובכף החיים בשם ספר מסגרת זהב שגם קטן יכול לקשור לו דלא גרע מאשה דפטורה מתפילין, ואפילו הכי יכולה לקשור ולהניח תפילין לאיש.

אבל בשו"ת תשורת שי העלה דאשה איננה יכולה לקשור לו... גם בשו"ת זכרון יהודה נראה דעתו דאשה אינה יכולה לקשור לו... וראה זה מצאתי בשו"ת שו"ת יד הלוי... זאת הלכה העלה, דפשיטא דכשאי אפשר על ידי איש, דיש לקשור התפילין על ידי אשה ולא יתבטל ממצוה יקרה כזו, אמנם לענין ברכה נראה דלא יברך... אם כן יש לחוש לכתחילה שאשה לא תקשור כשם שהרמ"א פוסק להחמיר גבי עשיית ציצית (סימן יד סעיף א)."

ראה גם את תשובת הרב ווזנר (שו"ת שבט הלוי חלק א סימן ח):

"לענין אי אשה כשרה לקשור עליו התפילין כיון דהיא לא שייכא בקשירה. בתשובת מהר"ם שיי"ק הנ"ל כתב דכשרה... דאף בידים ממש שרי, דנהי דאשה אינה מצווה, מכל מקום נקראת כאילו מצווה, כיון דנשים יכולות להחמיר על עצמן לקיים מצות עשה שהזמן גרמא... והם נפלאו ממני לקוצר דעתי, דוודאי פשוט מאוד דאשה כיון שאינה מצווה אף דיכולה להחמיר על עצמה, איננה בגדר לומר דשייכה לאותה מצוה...

הדרן להנ"ל דלא מבעיא אם נאמר דהקשירה של הידוק אינה חלק מן המצוה כלל, ולא מזה משתעי קרא, ודאי דאפשר להדק לכתחילה על ידי אינו מצווה. אלא אף דאי נימא דקשירה דקרא הוא ההידוק בשעת הנחה כפשוטו הש"ס והראשונים, וכן נראה דעת הרמב"ם בהלכות תפילין, מכל

מקום יש לומר דהוא רק הכשר בעלמא, ואפשר על ידי אשה, כמו שכתב הערך שי. אמנם היות כי לשון הרמב"ם משמע דזה כמו גוף המצוה מדכפל כמה פעמים להניח תפילין על הראש ולקשור תפילין על היד...

על כן נראה לעניות דעתי דלכתחילה יקשור רק מצווה במצות תפילין לא קטן ואשה, ובאם אי אפשר בזה פשיטא דמכל מקום יקשור מי שהוא, אפילו אשה, דחסר רק מצות קשירה לא גוף הנחת תפילין דבקרא אחר כתוב 'והיו לאות' ולא מידכר קשירה. ועוד דלא גרע מהניח תפילין בשעה שאינו מצווה, דדי במשמוש. ועל פי זה דעת לנבון נקל על מה שתקנו לברך 'להניח' תפילין ולא 'לקשור' כדי להראות כי עיקר המצוה ההנחה ולא הקשירה.

כך כתב גם הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (חלק ט אורח חיים סימן ז):

"אודות שאלתו בדבר חולה שידו הימנית משותקת לגמרי, אם חייב בהנחת תפילין על ידי אחרים או ע"י בניו ובנותיו...

אם נמצאות על ידו רק בנותיו או אשתו, נראה שיכולות להניח לו תפילין על ידו או על ראשו, ויוצא ידי חובה. ואף על פי שאשה פטורה ממצות תפילין, יכולה לקשור התפילין על ידו. כמו שכתוב במסכת עבודה זרה... וכן כתב... וגם לענין ברכת התפילין, אף על פי שאינו עושה מעשה, מברך כמקדם."

כך כתב הרב גם בספרו טהרת הבית (חלק ב סימן יב, משמרת הטהרה עמוד ריב):

"עצם הנחת תפילין על זרועו על ידי אשה שפטורה ממצות תפילין, נראה שמכיון שאינה אלא כמסייעת לו להניח, אין בכך כלום, ויכול גם לברך להניח תפילין."

ראה עוד את שכתב הרב מאיר מאוזו (נאמ"ן ס"ט) זצ"ל (בספרו מקור נאמן חלק ב סימן צז):

"האם יש בעיה בכך שגוי המטפל בזקן יכניס אותו לבית הכנסת ויעזור לו להניח תפילין? תשובה: אין שום בעיה. מבואר בגמרא שאשה יכולה לעזור לבעלה להניח לו תפילין אף על פי שהיא פטורה ממצות תפילין. והוא הדין לנדון דידן."

אשה זרה - חשש הרהור

כתב הרב ציץ אליעזר שם (בסוף הסימן):

"יש גם להעיר... דהנידונים שבדברי הפוסקים הוא כשאשתו או בתו יקשרו לו התפילין, דעליהם אין חשש של הרהור מצדו, אבל בנידוננו הא המדובר על אחות בית חולים שתקשור לו, ובכהאי גוונא הא

יש לחוש שיבוא החולה עלך ידי כך לידי הרהור, ויצא אפוא שכרו בהפסדו. אשר על כן נראה להלכה דלכתחילה אין לקשור על ידי אשה, ויש לעשות כל טצדקי לחזר אחר איש בר חיובא שיקשור לו. אך באין מצוא תקשור לו אשה (ואפילו גם קטן) ויוכל במקרה כזה לסמוך גם על גדולי הפוסקים שהבאתי הסוברים שגם יברך. וגם בכהאי גוונא יש לחזר בתחילה על כאלה שלא יבוא לידי הרהור כאשתו בתו או אחותו. ובאין גם זה תקשור ותניח לו אחות בית חולים ויראה בכל היכולת לכופ את עצמו ולמשוך הלב ליראת שמים כדי להסיח הדעת מהרהור תאות אשה, ואם לאו, לא יניח על ידה.

אשתו כשאינה טהורה

ראה את שכתב בשו"ת באר משה הנ"ל:

"פש גבן לברר אם היא אינה טהורה אם רשאית לקשור לו תפילין, במקום שאי אפשר לו בשום אופן על ידי אחר, אם מוטב שיעבור על מצוה עשה דתפילין ואל יגע באשתו, או לא. בודאי משום שהיא נדה בוודאי אין לנו לומר שאסור לה לאחוז ולנגוע התפילין. דבמקום שנוגע לקיום מצות עשה דאורייתא, אי אפשר לומר כן, ואין נפקא מינה אם היא צריכה לקיים, או שהיא צריכה לסייע לאיש שיקיים מצות עשה, מאחר שכל חומרא זו שאשה טמאה נדה לא תיגע בספר תורה או תפילין אינו אלא חומרא בעלמא. ... ואין מן הצורך להאריך, כי כל המחמיר בכהאי גוונא, אינו אלא טועה. ונפקא מינה שבתו יכולה בוודאי לקשור לאביו התפילין אפילו אם היא בעת טומאתה, ואינני מאמין שיהיה מי שמחמיר בזה משום חומרא זו. ועוד הלא מנהגנו שנשים נדות מתפללות בבית ומזכירים השם לאין מספר...

אבל אם אשתו נדה תקשור לו זה צריך לפנים. ולפי עניות דעתי גם בכהאי גוונא תקשור לו התפילין אם אי אפשר בענין אחר, באופן שאם לא תקשור לו התפילין, לא יהיה באפשרותו לקיים מצות תפילין. וטעמו של דבר אכתוב בקיצור נמרץ... עיין ש"ך (יו"ד סימן זק"ן סק"י, ובסימן קצה סק"כ) שהביא מהרמב"ם דכל קירוב בשר אל הערוה אסור מן התורה... אך הדגיש שצריך שתהיה הקירבה דרך חיבת ביאה, והרמב"ן חולק... אבל בנגיעה בעלמא שלא כדרך חיבה, היינו בלא נשיקה וחיבוק, רק בכוונה לנגוע בה בדרך עראי על ידי שאר עסקים, לא נאמר בזה כלום ברמב"ם ורמב"ן. והא דאסור לקרוץ בידי ורגליו ולרמוז בעיניו, היינו אם עושה זה בדרך חיבה, אבל בלאו הכי אם מרמז

לה לדבר של חול סתם שלא כדרך אהבה, בודאי לא אסרו לכולי עלמא, לא מדאורייתא, ואפשר גם לא מדרבנן. ומצד עיקר הדין הלא לקרוץ ביד וברגל או לרמוז בעיניים לא יהיה חמור משיחה שלא אסרו אלא שיחה בטילה מצד עיקר הדין, ומשום צניעותא בודאי אסור. והא לך ראיה דאמרינן (ברכות דף סא ועירובין דף יח ע"ב) המרצה מעות לאשה מידו לידה או מידה לידו בשביל שיסתכל בה אפילו דומה למשה לא ינקה מדינה של גהינם, ועליו הכתוב אומר יד ליד לא ינקה, וסתם המונה מעות מיד ליד נוגעות הידים זו בזו, על כל זאת לא אסרו אלא כשמונה על מנת להסתכל בה...

אבל נגיעה שלא בדרך תאוה וחיבה ולא בדרך כבוד, כי אם נגיעה עראית כדרך משא ומתן שבמסחר אין בו איסור מצד הדין, אם לא משום צניעותא ומדת חסידות...

ודברי הריטב"א הם קילורין לעינים וזה לשונו: 'הכל לפי דעת ויראת שמים, וכן הלכתא, דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא בלבו כלל, מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש וכדומה. וכמה רבנן דמשתעי בהדי מטרוניתא... אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול'. והדבר פלא, דלענין להשתמש באשתו נדה לא מצינו היתר אפילו לשם שמים!...

גם להרמב"ם אינו אסור מן התורה קירוב בלא חיבה, אלא קירוב שדרך העולם לקרב בזה לחיבה, כמו נישוק וחיבוק, שבזה הדרך לקרב אליה בחיבה ותאות ביאה, ואם בזה קירב אצלה שלא מחמת תאוה ולא מחמת חיבת ביאה גם כן אסורה מן התורה, רק אין לוקין בכהאי גוונא...

ולפי זה... למשש הדפק, דביה קאי הבית יוסף, הוי גם כן אופן קירוב דחיבה לתפוס ידיה. לכן חשש הבית יוסף דלרמב"ם זה אסור מן התורה, ולכן אפילו במקום פקוח נפש אסר למשש הדופק. או דסבירא ליה דהוי על כל פנים התחלה דחיבה, דסוף כל סוף יבוא לחיבה על ידי תפיסת ידיה. אבל הש"ך סבירא ליה דלא איכפת לן שתפיסת ידיה הוי דרך חיבה, או על כל פנים יבוא לידי חיבה, מאחר שעתה אין תופס וממשמש דופק שלה דרך חיבה, אלא אדרבה דרך עוסק במלאכתו מלאכת הרפואה...

ושמא מהאי טעמא כתב הגהות מרדכי 'אותם שנזהרים שלא ליגע בנשותיהם נדות כשהן חולות, זהו חסידות של שטות מפי הר"ר טוביה מפראג, עכ"ל. דמאחר שבעלה נוגע בה להועיל לה ולהקל

מעליה חליה, או מחמת הכרח אחר אין לנו להחמיר כי במלאכתו טרד.

ועל פי הדברים יש לצדד הרבה להתיר שהיא תקשור לו התפילין גם בעת נידתה. רק מאחר שראיתי בפתחי תשובה (סקי"ז) שהביא מספר מקור חיים שאם הבעל הוא רופא יכול למוש לאשתו נדה הדופק על ידי הפסק בגד, ולזה הסכימו האחרונים (ובודאי מקור דברי המקור חיים הוא הירושלמי הנ"ל מתוספות סוטה) על כן גם כאן בשאלתנו תקח האשה בתי ידים וכך תקשור לו התפילין, או תכרוך בבגד ידיה כדי שיהיה בגד מפסיק. וכמובן ליכא כאן שום איסור במה שהיא עושה המצוה בבתי ידים כי כאן מהכרח לצורך מצוה כדי שלא תגע בו באצבעה עושה".

כך כתב בקצרה גם בספר טהרת הבית (שם):

"אם הבעל חולה או ידו הימנית בגבס באופן שאי אפשר לו להניח תפילין על זרועו השמאלית ללא סיוע מאחר, ואשתו איננה טהורה, נראה שיכולה אשתו להניח לו תפילין, על זרועו ועל ראשו, ותיזהר מאד עד כמה שאפשר שלא תיגע בו. ואין לחוש פן יתגבר עליו יצרו... וגם ראויה המצוה להגן עליו".

הרה"ג יוסף אביטבול שליטי"א
מח"ס שערי יוסף ועוש"ס
בני ברק

שאלות בעניני המלחמה בחודש אלול

בס"ד, יום ה' כ"ה אלול ה'תשפ"ה

אודות השאלה, אם יוצאים ידי חובת אזעקה, בתקיעת שופר של חודש אלול, כיון שהיה לו כבר התעוררות תשובה עלידי האעזקה.

תשובה: לא יוצאים בזה ידי חובת תקיעת שופר.

מקור: מצינו כמה טעמים מדוע תוקעים בשופר בחודש אלול.

א. כדי לעורר את העם לתשובה, וכמו שכתב הטור (או"ח סימן תקפ"א) בשם הפרקי דרבי אליעזר: בראש חודש אלול אמר הקב"ה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה "משה עלה להר", שלא יטעו עוד אחר עבודת גילולים, והקב"ה נתעלה באותו שופר, שנאמר (תהלים מז' ו') עלה לאהים בתרועה וגו', לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין ב"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש, כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה, שנאמר

(עמוס ג' ו') "אם יתקע שופר בעיר וגו' ". וכדי לערב השטן, וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה.

ב. בספר הרוקח (סי' רז) כתב ז"ל: תוקעין בשופר מראש חדש אלול כי כן התקינו שיהיו תוקעין מ' יום עד יום הכיפורים, על שם מ' יום אחרונים שעלה משה למרום ואמר לתקוע בכל יום, כדי שלא יטעו עוד בעבודה זרה, עכ"ל, ולפי"ז יש דין דוקא בתקיעה.

ג. בספר המנהגים (טירנא ימי הסליחות) "והכל כדי לערבב השטן שלא ידע מתי יהיה ראש השנה ויקטרג חס ושלו, וכן נראה מלשון הטור וכדי לערבב את השטן. ולפי"ז בעיני דוקא בתקיעה.

ומ"מ אפשר שאף לטעם הראשון, מ"מ לא מקיימים דין זה באזעקה, כיון שהורגלו העם באזעקות.

וגם שאין לשנות מתקנת חז"ל.

ואודות השאלה האם מי ששמע את הפיגוע לאחר תפילת שחרית ולא שמע קול שופר אם צריך עוד לשמוע קול שופר.

יש לשמוע קול שופר ואין לשנות המנהג.

ובפרט בתקיעות שופר שתוקעים בני ספרד בסליחות, שיש בזה עוד כמה ענינים גדולים.

ואודות מה ששאל האם מי שאין לו שופר, האם עדיף שילמד קטע בספר מוסר, במקום תקיעת שופר.

הנה לטעמים הנ"ל אינו שייך.

ובחובת לימוד ספרי מוסר, בברכ"י או"ח סי' א סק"ט, ומשנ"ב סי' א' סק"ב ושו"ע הרב הל' ת"ת פ"ג ס"ד, ומבואר שחייבים ללמוד מוסר בכל יום [בכל ימות השבוע, ובכל זמן בשנה, ובמועדי השנה], ונראה שלכל הפחות רבע שעה בכל יום.

בברכת כתיבה חתימה וטובה
יוסף אביטבול
מח"ס שערי יוסף וש"א
בני ברק

ברכה על תפילין שהיו בשמש

כב אלול התשפ"ה

לכבוד הגאון רבי איתמר שנדרופי שליט"א אודות השאלה במי שנוסע לאומן ונזכר ששם את התפילין עשרים פעמים

(המשך שבוע שעבר)

עשה תנאי ונאנס מה דינו

שאלה: האם הפטור של אונס הנלמד מ'ולנערה לא תעשה דבר' מועיל גם לפטור דינים שאדם מטיל על עצמו כגון תנאי שמטיל על עצמו או נדר שנדר על עצמו?

א) איתא בכתובות (ב: ג.) "אמר רבא ולענין גיטין אינו כן אלמא קסבר רבא אין אונס בגיטין מנא ליה לרבא הא אילימא מהא דתנן הרי זה גיטין אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט מת הוא דאינו גט הא חלה הרי זה גט ודלמא לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט והיא גופא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה וכו' ואלא מסיפא וכו' אלא מהא דההוא דאמר להו אי לא אתינא מיכן ועד תלתין יומין ליהוי גיטא אתא בסוף תלתין יומין ופסקיה מברא אמר להו חזו דאתאי חזו דאתאי אמר שמואל לאו שמיה מתיא ודלמא אונסא דשכיח שאני דכיון דאיבעי ליה לאתנויי ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה אלא רבא סברא דנפשיה קאמר משום צנועות ומשום פרוצות משום צנועות דאי אמרת לא להוי גט זימנין דלא אניס וסברה דאניס ומיעגנא ויתבה ומשום פרוצות דאי אמרת לא ליהוי גיטא זימנין דאניס ואמרה לא אניס ואזלא ומינסבא ונמצא גט בטל ובניה ממזרים וכו' איכא דאמרי אמר רבא וכן לענין גיטין אלמא קסבר רבא יש אונס בגיטין וכו' ע"כ וכתב רש"י ז"ל "דמדאורייתא לא הוי גיטא שמצינו טענת אונס מן התורה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר" עכ"ל ומבואר מדבריו שאם יש אונס בגיטין היינו כי מצאנו שמדאורייתא יש טענת אונס והוא ממ"ש ולנערה לא תעשה דבר ואפילו אם אין אונס בגיטין היינו מדרבנן אבל מדאורייתא אישמהאי טעמא ד'ולנערה'

והנה איתא בנדרים (כז.) "נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין: גמ' ההוא גברא דאתפיס זכוותא בבי דינא ואמר אי לא אתינא עד תלתין יומין ליבטלון הני זכוותאי איתניס ולא אתא אמר רב הונא בטיל זכוותיה אמר ליה רבא **אונס הוא ואונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר** וכי תימא קטלא שאני והתנן נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין" ע"כ הרי מבואר מהגמ' ג"כ שפטור מטעם 'ולנערה לא תעשה דבר'

ולכאורה צ"ע איך יתכן לדמות המתנה תנאי ונאנס וקיים התנאי באונס למי שעבר עבירה באונס שפטור מטעם 'ולנערה לא תעשה דבר' ונגיד שגם במתנה תנאי יהיה אונס מדין 'ולנערה לא תעשה דבר' הרי זה רק פטור מהעונש ואיך זה קשור למקיים תנאי באונס וכן הקשה בס' קובץ שיעורים (ח"א כתובות אות ה) בשם הרה"ג ר' אלחנן בונם וסרמן זצ"ל ז"ל "ובעיקר הדבר דמקרא ולנערה לא תעשה דבר ילפינן דלא מהני קיום התנאי באונס צריך ביאור דקרא גבי

בשו"ע סי' ל"ט ס"י "תפילין שהוחזקו בכשרות, אינם צריכים בדיקה לעולם. ואם אינו מניחן אלא לפרקים, צריכים בדיקה פעמים בשבוע. הגה: ואם אין לו מי שיוכל לבדוק ולחזור ולתופרן, יניחם כך בלא בדיקה".

ואף לדברי הרמ"א שיוכל להניחם בלא בדיקה, היינו דוקא היכא דליכא ריעותא, אבל אם יש ריעותא, לכאורה יש לחוש בזה.

ובמשנ"ב שם סקכ"ו כתב "ולענין ברכה משמע מח"א דצריך לברך והטעם נראה משום דלא ראינו עליהן ריעותא ברורה משא"כ בנשרו במים או שנתקלקל העור וכו"ל ולמעשה צ"ע".

בדיעבד בשעת הדחק אין חייבים בדיקה ואפשר לסמוך על החזקה וכן השיב בעל השיב יצחק שליט"א, אבל לכתחילה נראה שמ"מ יברך על תפילין של אחר בכל יום אם אפשר לו.

כיון שמדברי המשנ"ב נראה שבריעותא חזקה אין לברך, וכיון שיש ריעותא גדולה בתפילין שנמצאו בשמש, נראה שאין לברך עליהם

ושוב אמר לי הגר"ח רבינוביץ שליט"א מגיה מומחה כאן בבני ברק

שתפילין שהיו בשמש הרבה זמן והגיעו לשיעור רתיחה והיו כמה שעות אפילו בפעם אחת צריך לחוש לבדוק

והרבה פעמים מוצאים שהתפילין פסולות מחמת החום הדיו משתנה אך לפעמים הדיו חזק והעור קשה

אך שהיה כמה פעמים בודאי שלא לברך ע"ז.

תבנא לדינא: בנ"ד לא יברך על התפילין.

בברכת התורה
יוסף אביטבול

עונשין כתיב דאין מענישין את האונס ומאי שייך זה להכא דקיום הגירושין אינו עונש להבעל וצ"ל כמ"ש בשו"ת חמדת שלמה סי' ל"ח דמהך קרא ילפינן **דמעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על העושה אלא חשובה כאילו נעשית מאליה** והביא ראיה מהא דשור הנעבד באונס לא חשיב נעבד וכשר למזבח ע"ז נ"ד ויליף לה מהך קרא ולנערה לא תעשה דבר וכו' אבל אכתי היא גופא תיקשי דמנ"ל למילף מהך קרא דהמעשה אינה נחשבת על העושה דילמא פטור האונס הוא מפני שלא פשע ואין להענישו אלא היכא שעובר במזיד וברצון עכ"ל

והנה לפי מה שהוכחנו במקו"א שמהראשונים בע"ז (נד.) מבואר שאין זה הגדר של פטור האונס אלא שהפטור הוא שהציווי של התורה לא נאמר אלא על העובר ברצון אבל העובר באונס לא נאמר עליו הציווי והאיסור א"כ לכאורה שוב חוזרת קושית האחרונים

(ב) וכדי ליישב קושיה זו אקדים הא דאיתא בב"ק (כח:): "אמר רבה במתכוין להורידה למטה מכתיו א"ל אביי מכלל דמחייב ר"מ אפילו נפשרה א"ל אין מחייב היה ר"מ אפי' אזנה בידו אמאי אונס הוא ואונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר" ע"כ ופרש"י וז"ל "אפי' נפשרה נימוחה הכד מעצמה על כתיפו דהוי אונס: נפשרה נימוחה כדמתרגמינן) שמות טז (וחם השמש ונמס" עכ"ל וכתב הרשב"א וז"ל "אמאי אונס הוא ואונס רחמנא פטריה מולנערה לא תעשה דבר. איכא למידק האי נפשרה למאי דמיא אי לנזק הבא מכח אדם הואיל ודרך הלוחו מזיק בשברים שנפשו על כתפו מאי קאמר אונס הוא דנזקי אדם הא מרבינא בהו אונס כרצון מפצע תחת פצע וכ"ת דאונס גמור הוא ואונס גמור פטור וכמו שכתבתי למעלה א"כ מאי קא מיייתי מקנקנים שהעלם לגג דהתם שאני דנזקי ממונו הן דרוח שאינה מצויה והאונס פטור בהן משא"כ בנזקי גופו. ואי לנזקי ממונו דמיא דאינו מזיק הוא אלא היא היא שנפשרה ונפלה אם כן מאי קא מיייתי מולנערה לא תעשה דבר וי"ל **דאבוה דכולהו אונסין ולנערה לא תעשה דבר**" עכ"ל

הרי מבואר להדיה מדבריו שגם אם יש חילוקים בין הדינים ולא צריכים ללמוד מ'ולנערה לא תעשה דבר' מ"מ אבוה דכולהו הוא ולנערה לא תעשה דבר וא"כ לפ"ז לכאורה לא בעינן שיהיה הנידון דומה ממש לראיה וגם אם גדר המתנה תנאי ונאנס אינו דומה לגדר הפטור של העושה עבירה באונס מ"מ הכונה היא לשאול האם יש אונס בגיטין או לא ולומדים המושג של אונס מ'ולנערה לא תעשה דבר' גם אם זה קצת שונה ולא מדוקדק הדמיון

ולפ"ז נבוא ונאמר בפשיטות שגם אם הנידון אינו דומה לראיה לגמרי מ"מ הכונה היא שמצינו שיש טענת אונס מדאורייתא ומעתה א"כ גם בשאר הדינים אפילו בתנאים יועיל לו האונס כדי לפטור עצמו מהתוצאות ומהחייבים שהטיל על עצמו ע"י התנאי והנדר כיון שסו"ס נאנס

ותביט עיני למרן בחידושו מס' כתובות (הובאו בשו"ת בית יוסף שיטה לכתובות ג.) שכתב וז"ל "איכא דאמרי וכן לענין גיטין קשה דמאי אתא לאשמעינן דכיון דטענא(ם)[ת] אונס האמינה תורה פשיטא דבגיטין יהיה הדין כן ועוד מאי האי דקאמר אלמא קסבר רבא יש טענת אונס בגיטין שנראה שהוא דבר זר ומה זרות יש בזה כיון שהוא מדאורייתא וי"ל שאע"פ שמן התורה יש טענת אונס בזה הענין של גיטין לא שמענו שיש טענת אונס וז"ש רש"י אלפיכך קאי שלא יהא לחלה הוא או היא שא"כ הלפיכך אמר זה ודייק רש"י דטענינן טענת אונס בתנאי הגט ר"ל שכבר ידוע הוא שמן התורה יש טענת אונס אבל בענין הגט לא מצינו ולשנית י"ל שדבר זר הוא לפי שכל הבריות הם לנגדו וכמ"ש התוס' שר"ח פסק כלישנא קמא" עכ"ל ומבואר מדבריו שפשוט שאונס רחמנא פטריה מולנערה לא תעשה דבר אלא שאין אנו יודעים אם בכל הדינים כן הוא או לא ולכן אפילו מהפטור מזונות של 'לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות' א"א ללמוד משם לגיטין אלא כל דין הוא בפני עצמו ולכאורה צ"ע מאי שנא גיטין מתנאים אחרים ומשאר הדינים

ולפי הנ"ל י"ל שזה גוף החילוק דכיון שלא דומה ממש לפטור של ולנערה לא תעשה דבר לכן יש לחקור אם גם בגיטין נאמר ונלמד הכלל של 'אונס רחמנא פטריה' או לא

וכדי לבאר יותר נקדים מה שמצאתי למוהר"ר ישראל אלגאזי זיע"א בס' קהלת יעקב (ערך אונס) שהביא דברי המהרימ"ט (שו"ת מהרי"ט ח"א סי' קלד) וכתוב שם וז"ל "ונראה שאונסין של נדרים אינן כשאר אונסין דשאר איסורין דאמרינן בהו אונס רחמנא פטריה שצריך שיהיה אונס גדול שאי אפשר לו בענין אחר **אבל בענייני נדרים שהם איסור הבא מאליו אנו הולכים בהם אחר אומד דעתו** ואין לנו אלא מקומן ושעתן כאותה ששינו בפרק ד' נדרים (נדרים כז.) נדרי אונסין כיצד חלה הוא או בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין וכתב הר"ן ז"ל 'חלה בנו אע"ג דלאו אונס גמור הוא הרי אלו נדרי אונסין לפי שלא עלה על דעתו לאסור נכסיו על חבירו אם לא יאכל עמו אלא כשיוכל לבא בלא אונס כלל אבל כל שנאנס קצת כגון שחלה בנו וצריך לשומרו מותר דלאו אדעתא דהכי אדריה' עכ"ל וכיוצא בזה כתב הרא"ש ז"ל וז"ל 'דמעיקרא לא היה בדעתו שיחול הנדר אם יעכבו אונס ודברים שבלב כי הני דמוכחי וברירי הויין דברים' ע"כ אף כאן זה שקבל עליו נדר חמור כזה לחיוב א"י וחיוב קרוביו לא היה בדעתו שילך שם ויצטרך לבריות ושמא לא היה מוצא משען ומשענה שם וכו' עכ"ל ע"ש

ומבואר יוצא מדבריו שהחילוק בין שאר האיסורים לנדרים הוא שהנדר הוא דין שאדם מטיל על עצמו ולכן תחוי באומד הדעת של האדם ולכן אפילו חלה אפילו בכה"ג שלא נמצא במצב שאין אפשרות לקיים התנאי כלל מ"מ כבר חשיב אונס כיון שלא חשב על כה"ג אלא אונס קטן כבר יועיל ולכן א"א ללמוד ממש מ'ולנערה לא תעשה דבר' כיון שסו"ס אין זה ממש דומה אלא שמ"מ למדנו המוסג ש'אונס רחמנא פטריה'

ומעתה אם כנים אנחנו י"ל בפשיטות שהחילוק בין גט לשאר הדינים הוא שלגרש את האשה הוא מעשה גדול וקשה ולכן אין אנו יודעים אם אומד דעתו דומה לשאר המקומות אפילו לשאר דיני תנאים שיתנה כגון תנאי של חיוב מזונות וכדומה

ג) כל זה חשבתי וכע"ז ראיתי לכמה מרבתינו האחרונים והן עתה הראוני מן השמים דרך חדש וכי הנ"ל והוא שמצאנו לרבינו בעל העיטור (אות תי"ו תנאי, יד, לט ע"ג) שכתב וז"ל "ארבעה עשר שלא יהא בו אונס שכל תנאי שאירע בו אונס **התנאי בטל** לבד מגיטין וקידושין" עכ"ל ומוכח מדבריו שהאונס גורם לביטול התנאי ולא שחשיב כאילו לא עשה המעשה של התנאי אלא שהתנאי עצמו בטל

וכן אנכי אחזה לרבינו המאירי שכתב וז"ל "אונס זה שכתבנו **שמפקיע ממנו חיוב מזונותיה** הבא מצד הגעת זמן אין בו חלוק בין אונס המצוי לשאינו מצוי וכו'" עכ"ל ואח"כ כתב וז"ל "אע"פ שביארנו בענינים אלו **שהאונס מועיל להפקיע החיוב שהיה מוטל עליו לעשותו** בגיטין מיהא אינו כן שאם גירש על תנאי אם לא יעשה כך והיה והיה רוצה לעשות כן כדי שיתבטל הגט ונאנס ולא עשה כגון שאמר ה"ז גיטין אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום ובא לו בתוך שלשים והפסיקו נהר שלא יוכל לעבור או שחלה אין אומרים מאחר שהאונס עכבו הרי הוא כמי שבא ולומר שאין העכבה מצד האונס עכבה אלא (צ"ל אין) אונס בגיטין וכל שלא נתקיים תנאו הגט גט אע"פ שהאונס עכבו. ולענין ביאור דמיון זה אצל מה שכתבנו לענין מזונות הוא מצד אונס הבא מצד הארוס כגון חלה שהאשה נתקדשה לו על דעת שכשיגיע זמן נתרצה היא לינשא לו אם לא ישאנה יעלה לה מזונות והרי הוא כאלו קדשה על תנאי שיעלה לה מזונות בהגעת זמן שהרי תנאי ב"ד הוא וכשהגיע זמן ורצתה היא לינשא לו היה לנו לומר שיעלה לה מזונות **ואונס שלו מועיל לו כאלו היה התנאי שלא לזון עד שיעבור האונס שאומדין את דעתו שאינו אלא כל זמן שיוכל לעשות כן** ובגיטין אינו כן על הדרך שביארנו, הא כל ענין שבממון יש אונס וכל חיוב התלוי בתנאי ואותו תנאי לא נתעכב אלא ע"י אונס הרי הוא כמי שלא נתעכב והמעשה בטל שלא הפסידה טענת אונס את זכותה אלא בגיטין מתקנת צנועות ופרוצות כמו שהתבאר בסוגיא זו הא בכל מקום אונס רחמנא פטריה מולנערה לא תעשה דבר והוא ששאלו בגיטין מנא ליה לרבא הא כלומר שראוי היה לומר בכל מקום שהאונס מפקיע את התנאי וא"כ בכל שאר דברים מיהא יש טענת אונס וכו" עכ"ל

הרי מבואר שהאונס מפקיע את התנאי לגמרי וזה דבר שצ"ע שהרי לכאורה אונס הוא פטור שאע"פ שעבר פטור מהעונש אבל לפי מ"ש (בגדר פטור אונס) והוכחנו בס"ד מהריטב"א (עז נד.) שגדר הפטור של אונס היינו שהציווי של התורה לא נאמר באונס והאונס אינו בכלל האזהרה והלאו וז"ל "דכיון שפטורין בדיעבד לא חשיב עובדי עבודה זרה ואינם בכלל לא תעבדם" עכ"ל ע"ש שכתב 'שאינו בכלל לא תעבדם' שמבואר מזה שכל הציוויים של התורה נאמרו במצב של רצון אבל במצב של אונס לא נאמר כלל הלאו והציווי א"כ לפ"ז אתי שפיר דברי רבותינו בעל

העיטור והמאירי שכמו שמו'ולנערה לא תעשה דבר' למדנו שאין לנערה חטא כלל כי אין עליה ציווי ה"ה ג"כ המתנה תנאי כדי לבטל מעשה ונאנס וקיים התנאי באונס האונס מפקיע את התנאי וכאילו אינו שכמו שיש איסור על האדם והאונס מפקיע את האיסור ה"ה כשהאדם מטיל על עצמו 'דין' והוא נאנס האונס מפקיע את הדין שהטיל על עצמו ודו"ק

ועכ"פ לפ"ז מבואר שהפטור של מי שנאנס בתנאי שהתנה הוא ממש מדין 'ולנערה לא תעשה דבר' אלא שאכתי צ"ע א"כ למה צריך להגיד שהוא מטעם דאומדין דעתו כמ"ש הרב המאירי "ואונס שלו מועיל לו כאלו היה התנאי שלא לזון עד שיעבור האונס שאומדין את דעתו שאינו אלא כל זמן שיוכל לעשות כן" שמבואר שהוא מדין אומד הדעת ואם זה מדין פטור אונס למה צריך אומד הדעת ואם זה אומד הדעת לכאורה אינו מדין פטור אונס

ונלע"ד בס"ד שכיון שהתנה בסתם ע"מ שלא אבוא או ע"מ שאבוא וכדומה ולא הזכיר בפירוש שאם יעכב אונס שלא יועיל התנאי לכן בעצם היה צריך להיות שלא יעכב שום אונס כי לא פירש שהאונס יועיל לפטור את עצמו ואפילו לרבא דס"ל דגילויי דעתא בגיטא מילתא היא מ"מ כאן אינו אפילו גילויי דעתא כיון שלא גילה דעתו שרוצה דוקא אם לא יהיה אונס וזה רק אומדנא שאומדין את דעתו לכן צ"ל דכיון שמדאורייתא יש דין של 'ולנערה לא תעשה דבר' שממש למדנו שמי שנאנס לא נאמרו עליו הציוויים של התורה א"כ ה"ה שבדין שהאדם מטיל על עצמו ומתחייב בו האונס מפקיע ממנו החיוב שחייב את עצמו אלא שמ"מ אילו היה דעתו להחיל הדין אפילו בכה"ג שיש אונס יכול הוא כיון שהוא דין שמטיל על עצמו ולפיו מיהא אם מתנה כך במפורש וכ"כ הרב המאירי עצמו וא"כ אילו לא היה דעתו שבאונס לא יחול הדין גם הפטור של אונס לא היה מפקיע החיוב כי מדעתו יכול הוא לבטל הפטור של אונס אבל עכשיו שדעתו היה שלא יחול בכה"ג שיש אונס הסתמות היא שהפטור של אונס מועיל לו

סיכום: נמצינו למדים שמי שנאנס גם בדינים שאדם מטיל על עצמו כגון תנאים ונדרים שיין פטור של אונס והגם שבפשטות היה נראה לומר שאינו ממש מדין 'ולנערה לא תעשה דבר' מ"מ מבואר מהראשונים שכן נלמד ממש משם ומעתה א"כ מי שנאנס נתבטל התנאי שלו ובתנאי שבקידושין יש מחלוקת ובעזרה"י יה"ר שנזכה לבאר באריכות ובתנאי שבגיטין פסק מרן (ס"ק קמד סעי' א) שאין אונס בגיטין וז"ל "אמר לה ה"ז גיטך אם לא אבא בתוך ל' יום או שאמר ע"מ שלא אבא בתוך ל' יום והיה בא בדרך בתוך ל' יום וחלה או עכבו נהר ולא בא עד אחר ל' יום הרי זה גט אפילו עומד וצווח הריני אנוס שאין אונס בגיטין ואע"פ שגילה דעתו שאין רצונו לגרש כיון שלא התנה חוץ מאם יקראני אונס אבל אונס דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי או הכישו נחש או נפל הבית עליו לא אסיק אדעתיה להתנות עליו ומבטל הגט והיא זקוקה ליבם" עכ"ל ועכ"פ הוא מתקנת חכמים וכנ"ל אבל הפטור של 'ולנערה לא תעשה דבר' מועיל להפקיע התנאי וזה נפק"מ שלפחות מיהא בזמן שהוא אנוס התנאי והחיוב שהטיל על עצמו אינו קיים כלל

א) איתא במתניתין בר"ה (טז) (בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובחג נידונין על המים "ע"כ

הנה פי' רש"י וז"ל "בארבעה פרקים בשנה העולם נידון כו" עכ"ל וצ"ע מה הוסיף רש"י במילה "שנה" וראיתי למוהר"ר יוסף בן וואליד בס' 'שמו יוסף' (אות פב) (שכתב וז"ל "נר" דק"ל אעיקר פשטא דמתני' דלכאון 'ריהטא דלישנא משמע דבכל אחד מד' פרקים אלו כל עניני העולם נידונין בו אלא דבאמת זה אינו דהא סיים במתני' גופה בפסח על התבואה וכו' אלמא דכל ענין וענין נדון בזמנו לכן הוסיף רש"י וז"ל מלת בשנה לומר דהעולם נידון דקתני דמש' כל עניני העולם קאי אמלת בשנה וק"ל "עכ"ל ולפי דבריו נמצא שרש"י סובר שבכל פרק נידון העולם על ענין אחר וסופו של דבר כל עניני העולם נידונים בחלוקה של ד' פרקים בשנה וא"כ נמצא שגם בניסן יש דין ממש על התבואה וכן בעצרת ובחג בכל אחד יש דין ממש ולא שזה קיום הדין שנגזר בר"ה ועי' תוס' ד"ה בפסח וראיתי שכתב עוד הרב שמו יוסף הנ"ל (אות פג) (וז"ל "כל באי עולם הקשה בס' הזכרונות וחיי יצחק בשם הר"ן דכיון דבר"ה כל באי עולם עוברים וכו' א"כ בר"ה דנין את האדם על תבואתו ועל פירותיו א"כ מה דין שייך עוד בפסח ובעצרת ע"ש ולע"ד י"ל דבר"ה נידון אם יחיה וכו' אבל על תבואתו וכו' נידון כל אחד בזמנו וספר הר"ן אינו מצוי אצלי וק"ל "עכ"ל ונלע"ד בס"ד שאזיל לשיטתו הנ"ל שכיון שלרש"י בכל אחד מד' פרקים אלו דנים ממש לכן ביאר שבר"ה הדין על החיים ובפסח הדין על התבואה

וראיתי למוהר"ר המלאך רפאל בירדוגו זיע"א (שרביט הזהב ר"ה טז) (שהקשה וז"ל "קצת קשה כיון שהכל לאדם תבואה ופירות והם תלויים בזכויות האדם מה נשאר לדון בפסח וכו' ועי' בהר"ן ולי נראה דאין דנין בר"ה אלא לחיים ולמות וחללים ומקרים הבאים על גוף האדם וכו' "עכ"ל וזה אתי שפיר לפי המהלך הנ"ל שכיון שכל עניני העולם נידונין בחלוקה של ד' פרקים בשנה לכן באמת קשה מה נשאר לדון בניסן וכו' ועל זה תי' שבר"ה נידון הדברים הנוגעים לגוף האדם ממש ובשאר ראשי השנים שאר הדברים

ב) בתוס' כתבו וז"ל "בפסח על התבואה בפ' מי שמתו גבי חסיד שהקניטתו אשתו ערב ר"ה משמע דבר"ה שמע שתי רוחות שמספרין זו את זו ששמעו מאחורי הפרגוד שכל שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו ושמא

בשמים בר"ה היו מזכירים דין הנגזר בפסח א"נ כר' יהודה דאמר הכל נידונים בר"ה וגזר דין בפסח על התבואה "עכ"ל וצ"ע מה המחלוקת בין ב' התי' וראיתי להתוס' רא"ש שכתב וז"ל "אפשר דמזכירין בר"ה וגזר דנים נחתם בפסח על התבואה "עכ"ל ולכאורה אינו לא כהתי' א' ולא כהתי' ב' אלא בין שניהם שהרי אמר שנוצר הדין בר"ה ולא שניידון בר"ה וכהתי' א' אבל מצד שני אמר שנחתם בפסח שמשמע כהתי' הב' שאתי' לפי ר"י אבל לכאורה נראה יותר שס"ל כהתי' הב' שהרי כתוב בתוס' רא"ש מיד וז"ל "ואותו חסיד היה ר' יהודה ב"ר אלעאי כדאמרין בהגוזל קמא כל היכא דאיכא מעשה בחסיד או ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה ב"ר אלעאי "עכ"ל שצ"ע למה כאן בר"ה נכנס לענין של מי היה אותו חסיד ואפש"ל שכונתו להסביר שהוא אותו ר"י דמתני' וכהתי' הב' ויש לעיין

ועכ"פ צ"ע מה המחלוקת ולפי התי' הא' למה מזכירים הדין הנגזר בפסח הרי סו"ס דנים על זה בפסח ואם דנים מר"ה וזה רק החתימה בפסח א"כ שוב הו"ל כהתי' הב' ונלע"ד בס"ד שאפש"ל שבר"ה מזכירים הדין של פסח כי זה קשור לאדם מה יהיה לו אבל הטעם הוא כלפי האדם איך יהיה פרנסתו לגבי התבואה אבל למעשה הדין של התבואה על התבואה עצמה היא בפסח וזה דין על איזה תבואה יגיע לאדם ואיזו לא וזה קשור על התבואה עצמה ואי נמי אפש"ל שניידון אם יהיה כמו שנוצר בר"ה או אם יהיה שינוי והכל לפי מעשה האדם ולפ"ז מתורצת קושית הרב שרביט הזהב הנ"ל כי בר"ה שדנים על האדם צריך להזכיר כל הדברים הנוגעים לו וביניהם התבואה וכו' אבל התבואה עצמה באמת נידונית בפסח

ג) והנה ראיתי לרבינו המאירי שכתב וז"ל "אע"פ שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה כמו שאמרו וז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך מ"מ בזמן הזה ר"ל ראש השנה ראוי לו להתעורר ביותר אמרו וז"ל דרך משל שלשה ספרים נפתחים בר"ה על הרשעים ועל הצדיקים ועל הבינוניים ר"ל שכל אחד ואחד נידון כפי מעשיו כמו שביארנו במשנה ויתעורר לפשפש במעשיו ולחזור ממה שהוא בידו מן העבירות והמתרשל בזמן הזה מן התשובה אין לו חלק בי"א-ל-קי ישראל שכל השנה אין התעוררות מצוי כל כך ואף מדת הדין מיאשת ממנו וממתנת לו עד זמן זה והוא אצלי מה שאמרו אין ב"ד של מעלה נכנסין לדון עד שיקדשו ב"ד של מטה את החדש "עכ"ל וצ"ע מה הטעם שחמור כ"כ שלא חזר בתשובה בימים האלו

ונלע"ד בס"ד בהקדם דברי רבינו המאירי על המשנה וז"ל "כונת המשנה לבאר שזמן זה ר"ל ר"ה הוא מיוחד להעיר בני אדם בו לתשובה וע"י גלגול זמן זה ביאר שאר הזמנים שהם נידונים על שאר ענינים וכלל הדברים במשנה זו

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מח"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

העושה סוכה בחול המועד האם יברך שהחיינו

בספר חזו"ע סוכות עמ' נ"א כתב שמי שעשה סוכה בחוה"מ, אע"פ שכבר ישב לפני כן בסוכה אחרת ובירך שהחיינו, יברך שוב בשעת ישיבתו בסוכתו שלו, וכתב בהערה שכ"כ בשו"ת משאת משה ח"א סי' ה', שהביאו להלכה גם בשו"ת רועי ישראל [קצין] סי' י"ח, ושכן נקט בספר הגאון הרב צבי פסח פרנק בספרו מקראי קדש [סוכות סי' כ"ה] ע"פ המשאת משה, ודלא ככמה מאחרוני זמננו שנקטו בפשיטות מדנפשיהו שלא יברך בכה"ג שהחיינו, משום שהברכה על 'קיום' המצוה פוטרת וכוללת גם את הברכה על 'עשיית' המצוה ע"ש.

אולם דבריהם צע"ג, דהמעין בשו"ת משאת משה הנ"ל יראה דמירי 'שלא ישב בסוכה לפני כן', אלא בירך שהחיינו על 'היום טוב', דבזה פשיטא ליה שמברך שהחיינו בשעה שעושה סוכה בחוה"מ, ומזה הקשה על הב"ח שנקט שברכת שהחיינו על היו"ט פוטרת את הברכה על הסוכה, וז"ל ומכאן תשובה למ"ש עוד הרב ז"ל בתשובה הנז' דמאחר שהוא מזכיר בקידוש היום את יום חג הסוכות הזה פשיטא ופשיטא דכשמברך אחריו זמן ארגל דקאי נמי אסוכה שבא בזכרון בדבריו עכ"ד. וליתא וכו', ויש לי בענייני לדקדק כן ממאי דאיפליגו רבנן ור"א בפר' הישן דלרבנן דקי"ל כותייהו עושין סוכה בחולו של מועד, וכהסכמת הפוסקים דמי ששגג או הזיד ולא עשה סוכה כו' עושה בחש"מ ואפילו בשביעי, וע"כ כשעושה סוכה בחש"מ צריך לברך כי אורחא, דמאין הרגלים לומר שלא יברך, ומי פטרו מדין העושה סוכה לעצמו דברוכי בעי, דנהי דלרב כהנא כיילינן לה להך ברכתא בכסא דקידושא, אמנם היכא דלא עשאה קודם בזמן הרגל מאן פטריה מלברוכי בשעת מעשה מיהא, הא ע"כ לומר דבעי לברוכי שהחיינו בשעת מעשה, וזה מבואר פשוט לא יכחישונו מי שחותמו אמת. והשתא לדברי הרב ב"ח דאדכרתא דחג הסוכות בשעת קידוש היום עולה עמו, וכי בריך שהחיינו אפי' בבית קאי איום טוב ואסוכה, היכי הדר מצי האי לברוכי כשעושה סוכה בחש"מ כיון שכבר נפטר מן ההודאה משקדש עליו היום שכבר הזכיר חג הסוכות, ולאומר שיאמר דכל כי הא אינו מברך שהחיינו בשעת עשייתה עליו הראיה, דכל כי הך חידושא איבעי להו לרבוותא לאודועי, אלא דזה ברור מעצמו דאדכרתא דיום חג הסוכות אינו פוטרו מידי חיובו כמדובר עכ"ד. הרי דמירי במי 'ששגג או הזיד ולא עשה סוכה', והיינו שלא ישב בה כלל, דאם ישב בסוכת חבריו – אין בזה שגגה או מזיד שלא עשה סוכה, וע"ז המשיך שפשוט שכשעושה הסוכה 'במקרה זה' צריך לברך

שהשם ית' משגיח על כל עניני בני העולם לפי מעשיהם אם טוב ואם רע כאמרו לפקוד על יעקב כדרכיו וכפרי מעלליו ועניניהם נדונין כל אחד בזמנו הראוי לו לפי מעשיהם ואמר על זה בארבעה פרקים וכו' בפסח על התבואה מפני שהפסח הוא זמן שנתבכר בו בישול אחד ממני התבואה והוא השעורים וכשנתבדל דעתו דל אדם לקצור ונגשר עליה אי זה מקרא יארע לה קודם שתקצר וכל זה להעיר האדם שאף על מה שהוא סבור שהוא בידו קשי מעשיו מונעו הימנו וכן לתבואה שתזרע בשנה זו שמאחר שהותרה רצועת הדין על המתבשל הרי היא מתפשטת אף על העתיד לזרע ונמצא שתבואה הלוקה קודם הפסח קודם שנתבשלה נדונת לפסח שעבר משל אשתקד בכלל הראויים לזרע ואם לוקה לאחר הפסח לאחר שנתבשלה מעט או הרבה נידונת בפסח שעבר עכשו בכלל הראויים ליקצר וזהו ג"כ להעיר האדם לידע שהכל ביד בחירתו להרע או להטיב והוא הענין בעצרת על פירות האילן מפני שבאותו זמן מתחילין להתבשל. בר"ה נדונין על גופם בחייהם ובמיתתם בעונג ובצער בריוח ובהפסד וסבת בחירת זה הזמן נודע למבינים ואחת מן הסבות מתוך שהוא זמן הבעיטה וזמן התגאות האדם על אסיפת גרניו ועל הכנסת הטוב באוצרותיו היה מחכמת דרכי הדת לעוררו ולהבינו לבל יקשה ערפו וכל עוד אשר יגדל טובו ירך לבבו מפני פחד י"י ומהדר גאונו "עכ"ל

ומבואר מדבריו שטעם הדין הוא כדי שהאדם יתיישר ויחזור בתשובה שאם לא היה דין כמה פעמים בשנה ובמיוחד בר"ה היה האדם עושה כחפצו ולא היה חוזר בתשובה ומעתה כיון שכל הימים האלו נועדו בשביל זה ומטרת הדין הוא שנחזור בתשובה ולכן הקב"ה מתקרב אלינו לכן ס"ל לרבינו המאירי שמי שלא חוזר בתשובה ח"ו אין לו חלק בא-ל-קי ישראל ח"ו ומעתה נמצאנו למדים שאם טעם הדין הוא כדי שנחזור בתשובה א"כ לכאורה מי שמתעורר בתשובה ורוצה להתקרב יותר להקב"ה ודאי שיצא זכאי ביום הדין

ברוך ה' לעולם אמן ואמן

ע"ה יעקב דניאל בן זקן ס"ט

עי"ת מיקסיקו יע"א

הערות: rivkaperets@icloud.com

אלא בהיכא שיש לו סוכה מוכנה אלא שמחמת האונס הוא אוכל בבית ובכה"ג הוא דאמר הב"ח ברכת שהחיינו שבירך בקידוש בביתו סלקא נמי לסוכה, אבל בהיכא שאין לו סוכה בשעת קידוש פשיטא דבכה"ג ליכא למימר דברכת שהחיינו סלקא גם לגבי מצות סוכה שאינה בנמצא ולא קיימת, וא"כ שפיר מודה הב"ח דבונה סוכה בחוש"מ דלא מיפטר א בברכת שהחיינו שבירך בקידוש וצריך לברך עליה שהחיינו בשעת עשייתה או בשעה שנכנס בה ע"כ.

וע"כ נראה שהעיקר הוא כדעת רוב חכמי הדור האחרון שהביא בחזו"ע שם שלא מברכים שהחיינו על עשיית סוכה חדשה או ישיבה בסוכה חדשה שלו, אם כבר בירך או יצא יד"ח בסוכת חבירו, משום שהברכה על 'קיום' המצוה פוסרת גם את הברכה על 'עשיית' המצוה, ואדרבה היא העיקרית, וקים ליה בדבר מנייה.

ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויך הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת נצבים

(א) "אתם נצבים היום כלכם וכו' למען הקים אתך היום לו לעם וכו' כי את אשר ישנו פה עמנו עמיד היום וכו' פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום מעם יהוה אלהינו ללכת לעבד את אלהי הגוים ההם וכו' והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלה וכו' לא יאבה יהוה סלח לו וכו' ומחה יהוה את שמו וכו' והבדילו יהוה לרעה מכל שבטי ישראל":

ויש להבין למה צריך לומר "ניצבים" ומתרגמין קיימין, ודאי כשהן קיימין היה מדבר עמהם, ואם כן מה צריך לומר "ניצבים" וכך הוה ליה לומר 'אתם כולכם' וכו', ועוד "אתם" וגם מילת "היום" למאי אצטרך והיה די להתחיל "כולכם" וכו', ועוד מה נתינת טעם יש ב"ניצבים" עם "למען הקים אותך לו לעם", ועוד כיצד ידבר עם "את אשר איננו פה" דבשלמא עס הנמצאים שפיר ידבר עמהם אבל אשר איננו פה מה שייך טעם לדבר עמו, ועוד במאי דקאמר "פן יש בכם איש או אשה וכו' אשר לבבו פונה היום" באיזה טעם לבבו פונה. ועוד במאי דקאמר "והיה בשמעו את דברי האלה והתברך בלבבו" כיון ששומע דברי האלה מאי טענה יש בלבבו להתברך ואומר "שלום יהיה לי" והא אין שלום אחר ה' לרשעים, גם מאי דקאמר "ומחה ה' את שמו" והוה ליה

שהחיינו. וגם מדכתב שאם לא נאמר כן - הוי חידוש גדול ואיבעי לרבוותא לכתוב כן, ואם מיירי כשבירך שהחיינו - אין בזה שום חידוש אם לא יברך שוב שהחיינו, ואדרבה החידוש הגדול הוא שכן צריך לברך שהחיינו שוב, וכל כי האי הו"ל לפוסקים לאודועי. וכן נראה גם מדברי הברכ"י ושאר האחרונים שהביאו את דינו של המשאת משה שחלק על הב"ח, ולא כתבו שיש בדבריו חידוש גדול יותר שאף כשבירך שהחיינו בבית חבירו צריך לברך שוב על סוכתו שלו, וע"כ שהבינו כדכתבנו שהוא לא מיירי כלל במקרה זה, אלא כשלא בירך שהחיינו בביתו, וממילא אין בזה שום חידוש שמברך שהחיינו כשבונה את הסוכה שלו, וכפי שכתב המשאת משה שהוא דין פשוט.

וכן מפורש להדיא בדברי מהר"י קצין [נפטר בשנת תקמ"ד] שנדפס בשו"ת רועי ישראל סי' י"ח [שהזכיר החזו"ע הנ"ל] שהביא את ראיית המשאת משה הנ"ל כנגד הב"ח, וכתב: ואני אומר דעד כאן לא אמר הב"ח אלא כשכוונתו היתה גם על הסוכה כגון שהיה לו סוכה וכוונתו לפטור גם מסוכה שעשה, שכן כתב כיון דשעת מצוותו היא וכוונתו לברך גם אסוכה שוב אין צריך לברך עוד, וגם כתב דמלבד דכוונתו היתה גם אסוכה עוד הזכיר בפירוש את שם חג הסוכות פשיטא ופשיטא דכשבירך זמן דיום טוב היתה כוונתו גם על הסוכה ע"כ, וזה לא שייך אלא כשעשה סוכה שאז כוונתו גם על הסוכה, אבל כשלא עשה סוכה עדיין פשיטא ופשיטא שאין כוונתו גם על הסוכה שהרי לא עשה סוכה עדיין והיאך יהיה כוונתו עליה ע"ש. ואם מיירי ביושב בסוכת חבירו וכדומה - ודאי שכונתו גם על הסוכה, ואע"פ שלא עשה סוכה 'שלו' מ"מ הרי יושב בסוכה ומקיים מצוותו בה, וע"כ דמיירי שלא יושב בסוכה כלל, דומיא דנידון הב"ח.

וכן מפורש בשו"ת עזרת מצר [פינסו, נפטר בשנת תק"פ] סי' כ' שג"כ דחה את ראיית המשאת משה הנ"ל בזה"ל: דנידון הרב"ח שאני דכשבירך זמן די"ט בביתו כבר הסוכה כהלכתה לפניו ומסתמא כל שעתא ושעתא הוה יהיב דעתיה אם פסקו הגשמים ויוכל לאכול כזית פת בסוכה הילכך לא יחזור ויברך ביום כשנכנס בה, אבל העושה סוכה בחש"מ אפילו תימא דכשבירך זמן די"ט כיוון על זמן דסוכה אי איתרמי ליה מאי הוי הרי לא היה סוכה לפניו ואין יפטור זמן די"ט על זמן דסוכה שעשה עכשיו והרי פנים חדשות באו לכאן, ודמאי הא למ"ש בסימן ר"ו ס"ה דאין לברך על האוכל עד שיביאוהו לפניו ואם בירך ואח"כ הביאוהו לפניו צריך לברך פעם אחרת, והדמ"י יתעביד בנ"ד דכשבירך זמן די"ט בביתו לא הי"ל סוכה לפניו וכשעשה סוכה בחש"מ והסוכה לפניו צריך לברך פעם אחרת ע"כ. והרי הוא כמבואר כנ"ל.

וכן הבין בפשיטות בשו"ת דברי שלום [מזרחי] ח"ה סי' ל"ז שגם דחה את ראיית המשאת משה כנ"ל, וז"ל לפי ענין נ"ל דמהא ליכא תיובתא לדברי הב"ח, דע"כ לא קאמר הב"ח

למימר וימיתוהו, גם במאי דקאמר "והבדילו מכל שבטי ישראל" צריך להבין מה היא ההבדלה:

אמנם יבא הכל לכלל ישוב והוא במאי שמזנין אומות העולם לישראל דליהו כוותהון חס ושלוש בטענה שהם רבים שבעים אומות וישראל אומה אחת וכתב⁸ "אחרי רבים להטות":

אמנם המפרשים נתנו תשובה לדבריהם דישראל נקראים רוב נגד האומות משום דרשעים בחייהם קרויין מתים וישראל במיתתם קרויין חיים, אם כן ישראל המה הרוב נגד האומות. ובזה יבא על נכון שכוונת משה רבינו עליו השלום במאי דקאמר אתם "ניצבים" כתרגומו 'אתון קיימין' להסיר טענת האומות פן יפתו את ישראל בטענה שהם רבים, בא משה לרמוז תירוץ המפרשים לישראל כדי שישבו לאומות העולם ולהסיר טענת האויב המשובשת:

זה אומרו "אתם ניצבים היום כולכם" כתרגומו אתון קיימין כלומר כיון שאתם אפילו מתים קרויים חיים, יכול לברות עמכם ברית ולא תחושו לטענת האומות שאומרים שהם רבים ותאמרו אם כן כיצד נברות ברית שלא לעבוד לזולתו, ומה נשיב לאומות על טענתם שהם רבים ולזה לימד טענה לישראל כדי להשיב לאומות "אתם ניצבים", לכך באה מילת "אתם" ומילת "ניצבים", "אתם" למעוטי האומות כלומר אתם דוקא, "ניצבים" דהיינו שקרויין חיים בין בחיים בין לאחר מיתתו, ולזה אצטריך גם כן מילת "היום" מה היום אינו בטל דכתיב "ויום ולילה לא ישבותו" כן אתם אינכם בטלים לעולם, שאפילו המתים קרויין חיים והוי כאלו הם בעולם לאפוקי האומות שאפילו בחיים קרויין מתים ואם כן אתם קרויין רבים, ולזה נתן טעם לשבח למה אני אומר לכם זאת הטענה ויהי כמשיב "למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים" כלומר בזאת הטענה "למען" בשביל שתהיה "לו לעם והוא יהיה לך לאלהים" ולא יוכל שום אדם בטענה של שקר שהם רבים, אלא אדרבה אתם הרבים לפי דבין שיש פה עמנו ובין אשר איננו פה דהיינו המתים שכבר מתו "עמנו" עומד "היום" דהיינו שקרויין חיים והוי כל ישראל כאלו מימות אברהם ועד עתה כאלו כולם עומדים עמנו היום ואם כן ישראל הם הרבים, ולזה אמר "פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה מעם ה' אלהינו" בטענה שהאומות הם רבים וכתב "אחרי רבים להטות" ומזאת הטענה "לבבו פונה מעם ה' אלהינו", ואם כן אף אם ישמע "דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי" בחושבו בלבו שטענת האומות שאומרים שהם רבים ואם כן חס ושלוש הוא רוצה למיהווי כותהון, וכיון שהוא לא סבירא ליה זאת הטענה שישראל קרויים חיים אפילו במיתתן לכן ישוב עמלו בראשו "ומחה ה' את שמו"

שאפילו בחייו קרוי מת, "ואז והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל" כלומר שהוא בחייו נקרא מת וימחה שמו ואינו בכלל ישראל שאפילו במיתתן קרויים חיים, אבל זה האיש מובדל ומפורש מן הקצה אל הקצה:

(ב) "והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך וכו' לא יאבה ה' סלוח לו והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל ורבעה בו כל האלה":

ויש להבין כיון ששמע את דברי האלה כיצד "והתברך בלבבו וכו' שלום יהיה לי" והא "אין שלום אמר ה' לרשעים"¹⁰, ועוד דמשמע לפי ששמע את דברי האלה לכך והתברך בלבבו, ותו במאי דקא אמר "לא יאבה ה' סלוח לו" ודאי לא יסלח לו צריכה למימר שלא יסלח לו, מהיכא תיתי שיסלח לו עד דאיצטריך למימר "לא יאבה ה' סלוח לו", ועוד למה אמר "והבדילו" הוה ליה לומר ומביא עליו רעה:

אמנם יובן בהקדים מ"ש הרב מהר"ש אווידא בפירושו על מסכת אבות פרק שני על משנת¹¹ "ואל תהי רשע בפני עצמך" וזה לשונו אל תחשוב כי אתה לבדך רשע וכל שאר העולם הם צדיקים ואינו מעלה ומוריד רשע, כי תאמר העולם נידון אחר רובו והרי הוא מוכרע לכך זכות וגם אתה בכללם תתעדן עמהם מהטוב והשבע הבא לעולם, ובחשבך שאתה בפני עצמך הרשעת ואין רשעים אחרים בעולם ולא תשתדל לשוב בתשובה בחשבך כי בלאו תשובה דרך עולם נידון אחר רובו לכך זכות עכ"ל:

ובזה יבא על נכון "והיה בשומעו את דברי האלה" כלומר כיון ששומע את דברי האלה הזאת ושמעו גם כן כל ישראל את דברי האלה ודאי יהיו צדיקים, וקיימא לן דהעולם נידון אחר רובו ואינו מעלה ומוריד הרשעות שהוא עושה, והרי כל העולם כולו הוא מוכרע לכך זכות יתעדן גם הוא עמהם מטובו של עולם ומן השבע הבא לעולם וזה אומרו "שלום יהיה לי" בכלל העולם כיון שנדון העולם אחר רובו והוא בשרירות לבו ילך ואינו מגיע לו רע כיון שהוא לבדו וילך ויעשה מה שלבו חפץ, ולזה אמר "לא יאבה ה' סלוח לו" דלא תימא כיון שהעולם נידון אחר רובו יסלח לו עם מיעוט החוטאים דזה כיון שעל ידי המחשבה הזאת שעל ידי שהעולם נידון אחר רובו גרם לחטוא, מה עושה לו הקב"ה "והבדילו השם לרעה מכל שבטי ישראל" דהיינו שאין דן אותו עם שאר שבטי ישראל ויאכל מן הטובה שתבא לעולם לכללות שבטי ישראל, אלא "והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל" ודן אותו בפני עצמו כדי שלא יראה בטובה שתבא לשבטי ישראל, וזה גם כן מה שאמר "ורבעה בו כל האלה" בו דייקא דהיינו לו לבדו תהיה

¹⁰ ישעיהו נז, כא.

¹¹ משנה יג'.

⁸ שמות כג, ב.

⁹ בראשית ח, כב.

האלה, ולכל שבטי ישראל יביא להם טובה ולא יתערב זה בתוך בני ישראל :

(ג) או נאמר באופן אחר ונדייק עוד דלמה אמר "בשמעו את דברי האלה" ולא אמר הכתובה בספר הזה, וכי כתיב "ורבצה בו כל האלה" אמר "הכתובה בספר הזה" או בשניהם יאמר "בספר הזה" או בשניהם יאמר "את דברי האלה"¹², ועוד למה בדבריו אמר "את דברי" ובדברי ה' אמר "הכתובה בספר" :

אמנם יובן מאי דשני קרא בלישניה בהקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל במדרש על פסוק¹³ "גם כל חולי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזה" זה סילוקן של תלמידי חכמים ע"כ, וכבר ידוע שאם יעשו מיעוט עונות יבואו אלות הכתובה בספר שאינן קשין כל כך, אבל אם יעשו הרבה עונות יביא אשר לא כתוב בספר שהן קשין יותר זה אומרו "בשומעו את דברי האלה" ולא אמר 'אשר כתובים בספר הזה' אלא אותן שאינם כתובים בספר דהיינו סילוקן של תלמידי חכמים חס ושלום, אז "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי" כיון שהוא אינו תלמיד חכם לירא על עצמו לכן אומר "כי בשרירות לבי אלך" דהיינו יעשה מה שלבו חפץ "למען ספות הרוה את הצמא" וכמו שפירש רש"י ז"ל "רוה" שוגג "צמא" מזיד, דהיינו שמוסיף על חטאתם פשע שיחשוב בלבו אם יעשה מעט עונות יבואם עליו אשר כתוב בספר, ואם יעשה הרבה עונות יבואו אשר לא כתוב בספר דהיינו סילוקן של צדיקים חס ושלום והוא אינו צדיק מאי איכפת ליה בסילוקן של צדיקים חס ושלום, מה עושה הקב"ה עמו שכוונתו לרעה "והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל" דהיינו שאינו דן אותו כמו שאר ישראל שאם עושין הרבה עונות שמביא אשר לא כתוב בספר דהיינו סילוקן של תלמידי חכמים חס ושלום, אבל מה עושה לו הקב"ה "והבדילו" כלומר שאין דן אותו כשאר ישראל אלא אף על פי שעשה הרבה עונות מביא עליו האלות הכתובות בספר זה אומרו "ורבצה בו כל האלה כתובה בספר" דאם יביא אשר לא כתוב בספר מה איכפת ליה איהו, לכך מביא עליו לבדו אשר כתוב בספר כדי שתחול עליו הרעה וצדיקים דהכא ודהכא פטירי :

(ד) או נאמר באופן אחר במה שאמר "אשר לבבו פונה היום" וכו' ויש להבין מילת "לבבו" למאי איצטריך היה די לומר "אשר הוא פונה היום", וגם "כי בשרירות לבי" "והתברך בלבבו" כל הלבבות הללו למה :

אמנם יובן הכל במאי דקיימא לן דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, זה אומרו "אשר לבבו פונה

¹² "וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֶּה וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלֹמֹה יְהִי לִי כִּי בְּשִׁרְיוֹת לִבִּי אֶלֶף לְמַעַן סְפוֹת הַרְּנוֹה אֶת הַצְּמָאָה : לֹא יֵאבֶה יְהוָה סִלַּח לוֹ כִּי אִזְּ יַעֲשֶׂן אֶף יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וְיִמָּחַ הַיּוֹם אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם".
¹³ דברים כח, סא.

היום" רוצה לומר שחטא במחשבה רעה של עבודה זרה שיעבוד אותה בלבו וזהו "אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבוד" כלומר "בלבו" כמו "ולעבדו בכל לבבכם", "והתברך בלבבו" דהיינו שאומר מה שהוא עובד בלבבו לא יבא אליו רעה אלא "שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך" כלומר שאיני עובד עבודה בידים אלא "בשרירות לבי" דהיינו שבלבו דוקא יעבוד משום דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ולא ידע שיש חילוק בין מחשבה רעה דעבודה זרה לשאר מחשבות של שאר עבירות, דמחשבה רעה של עבודה זרה מצרפה למעשה, מה כתיב "לא יאבה ה' סלוח לו ורבצה בו כל האלה" כאלו עשה בידים דמחשבה רעה של עבודת זרה מצרפה כאלו עשה מעשה:

(ה) "למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך וגו' והיה בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך, לא יאבה ה' סלוח לו". ויש להבין דדי באומרו "והוא יהיה לך לאלהים" ולמאי איצטריך לומר "כאשר נשבע לאבותיך", ועוד במאי דקאמר "והיה בשומעו את דברי האלה והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי" דמשמע בדברי האלה שלום יהיה לו ואדרבא בדברי האלה אין שלום :

אמנם כפי מה שהקדמנו יבא על נכון שהקב"ה התנה עם ישראל על מנת שיקבלו אלהותו ולא יזנו עם אלהים אחרים, והברית אשר כרת משה עם ישראל גם כן על תנאי שיקבלו אלהותו ואם יעבדו עבודה זרה יתבטל, הברית, לזה אמר "למען הקים אותך היום לו לעם כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך" רוצה לומר כמו שהתנה עם אבותיך על מנת שיקבלו אלהותו ולא יזנו אחרי אלהים אחרים, ואם יעבדו עבודה זרה יתבטל תנאי ויתבטל גם כן הקידושין, גם כן עמכם כורת ברית על מנת שתקבלו אלהותו ולא תעבדו עבודה זרה ואם תעבדו ע"ז יתבטל הברית למפרע זה אומרו "והיה בשומעו את דברי האלה הזאת" רוצה לומר אלו לא היה עושה הברית על תנאי הוי כמו אשת איש שזנתה בחנק, אבל עכשיו שעל התנאי עשה הברית ואם לא יקיימו התנאי נעקרו לגמרי הקדושין, לזה "בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי" שלא יש לי דין האשת איש בחנק כיון שנעקרו הקדושין למפרע, אף על פי כן "לא יאבה ה' סלוח לו" דאף שלא נאסרו על הקב"ה מכל מקום משום אסור עבודה זרה חייב, והוי כמו אחטא ואשוב שאין מספיקין בידו לעשות תשובה ומשום הכי אמר "לא יאבה ה' סלוח לו" :

מובאים כאן רק חלק מדברי רבינו לפרשה. הערות/הארות למייל jacovhas@gmail.com יעקב חזן מהדיר של הספרים "רוב דגן", שו"ת "אות לטובה" ו"תנא ושייר פני המים" של הרב יצחק עטיה זצ"ל זע"א

*תמימים ספרדים משכימים לסליחות. הרבי: "להניח להם
במנהגם מנהג אבותיהם"
שניאור זלמן ברגר

בענין מה שביקש רבי נחמן מברסלב זיע"א נסיונות

בס"ד

בתשורה שחולקה אמש בחתונת אדרעי, פורסמה אגרת
הרבי מימי הסליחות תשי"ט אל הרב יעקב אדרעי שליט"א,
אז תלמיד תומכי תמימים בלוד, והרבי כותב כי נכון מאוד
שמתפלל בנוסח חב"ד שעל פי המסורת אדמו"ר הזקן בירר
את הנוסח מתוך שישים סידורים. ולמרות שמתפלל בנוסח
האר"י-חב"ד, אין זה שייך למנהג של הנמען להשכים
לסליחות כל חודש אלול:

*"ואין הנ"ל שייך למנהגו - עמידה לסליחות בכל חדש אלול,
שימשיך בזה".
עד כאן מתוך התשורה.

מספר שנים קודם הרב ניסן נמנוב ע"ה, מנהל ומשפיע
ישיבת תומכי תמימים בברינאה - בה למדו גם תלמידים
מעדות המזרח, מהם אשר הגיעו ממרוקו ללא הוריהם
לתקופת לימודים - כתב לרבי כי התלמידים הספרדים
משכימים מידי יום לסליחות מתחילת חודש אלול וזה
מפריע לשגרת הלימודים. הרבי השיבו באגרת מי"ג אלול
תשט"ו:

*"במה שכתב אודות מנהג התלמידים הספרדים לקום
בהשכמה ולאמר סליחות מתחילת חודש אלול. הנה פשוט
שיש להניח להם במנהגם מנהג אבותיהם וכפסק התורה
בזה.*

*ומה שכתב שזהו הירוס בהלימוד, אינו מובן כיון שדי שעות
ביום. ואדרבה, אם קמים בהשכמה, הרי זה הוספה בזמן, ועל
כל פנים לא מיעוט [בלימוד]"* (ר' ניסן ע' 363).

בעקבות הוראה זו, דאג הרב נמנוב לאפשר לתלמידים
הספרדים לומר סליחות במשך כל חודש אלול. הרב נמנוב
בעצמו היה מעיר את התלמידים בבוקר מוקדם, כדי
שיאמרו 'סליחות' כמנהג הספרדים ולפעמים היה נוכח
בעצמו במניין ומשגיח ולבינתיים היה אומר פרקי תהילים.
ולפעמים הרב נמנוב היה מוסר שיעור חסידות באותו זמן,
והרב נחום לבקובסקי היה משגיח על מניין הסליחות של
הספרדים.

גם בימים הנוראים התקיים בישיבה מניין לספרדים, והיו
זמנים שר' ניסן בעצמו, התפלל בראש השנה ויום הכיפורים
במניין הספרדי (ר' ניסן, שם).

שאל תלמידי היקר יהב נהוראי בגים שליט"א בענין מה
שמובא שרבי נחמן ביקש נסיונות, נמצא בשבחי הר"ן אות
ט"ז, ושאל על זה כמה שאלות ואכמ"ל.

וכתבתי לו, וז"ל:

עיינ במצורף מספר "חונן הדעת" (עמו' 48-49) מתלמיד
חכם גדול מארה"ב החפץ בעילום שמו שכתב כאן דברים
מיוחדים וישרים.

נסיונות בקדושה

1) עוד דוגמא היאך אפשר לטעות במושכל ראשון בדברי מוהר"ת, ואחר העיון בליקוטי
מוהר"ן רואין חבנה אחת לגמרי, בחיי מוהר"ן (רלג, ובשיחות הר"ן קע"א) כתב דמה שכתוב
בתורה שיש ענין של נסיון בעניני קדושה אינו מוכן בשכל והוא עפ"י סוד כי באמת אינו נסיון
כלל, ואינו מבין כלל חמשיית שבגמ' על האמוראים שחיה תאוח זו קשה בעיניהם, ושוב כתב
לחפ"ק שחיה לו כמה נסיונות, ובאות (רלד ובשיחות הר"ן שם) כתב שכבר 'מילדותו' חיה
מופשט לגמרי מכל התאות ומכל מדר רעה יותר משאר צדיקים שאף ששברו התאות נשאר
בהם שמץ וחתאות עדיין כרוכים בהם קצת, ואילו בשיחות הר"ן (אות טז) סותר עצמו שכי
שחיה לו בימי נעוריו נסיונות גדולות ונוראות בתאוח זו, וכמ"פ 'עד אין מספר' (ג"י גזומא כי
כל רגעי חייו יש להם מספר), שחיה בסכנה גדול למלאות תאוותיו אך התגבר וכפח את יצרו,
עכ"פ חנך רואח שגם לדבריו יש נסיון ויש תאוה ואינו דוקא עפ"י סוד, והרי אב"י האמורא
הגדול מעיד (סוכה נב.) כל הגדול מחבירו יצרו גדול וכת"ח יותר מכולם, **[בשבחי הר"ן]** (אות
טז, ובחיי מוהר"ן ריח) כי שחיה מתפלל תמיד שיבוא לידי נסיון אף שחיה לו נסיונות עצמות
וחיה בסכנה גדולה, וזה בוראי אינו אמת דהא אנכח"ג תיקנו תפלה בכל יום ואל תביאני לידי
נסיון, וגם חצדיק הגדול ביותר צריך לאמרו, דודא אמר בחנני נא ונענש בנסיון, ואף דבגמ' (ע"ז
יז.) אמר יחיל אפיתא דבי זנות כי חייכי דנכים ליצירה מכואר שם בתוס' דוח חיה רק לפי
שבחר בזה יותר מלעבור אפיתא דע"ז דחמיר יותר וע"כ אמר שנוריח בזה ג"כ דנכים ליצירה,
ובמחש"א שם דוח חיה דוקא לפי שחיו מדברים כל חצת בדי"ת, וגם שחיו שנים יחד ע"ש,
(ויל"ע בדברות חת"ס לחנוכה תקסד שכ' דיוסף חביא עצמו לנסיון כדי לבדוק עצמו), ובחיי
מוהר"ן (אות תקל) שחיה מתלוצץ מאד מתאוה זו ושתמיד חיה קשה בעיניו מאד"ל (נדרים
כ.) שחיה כאילו כפאו שד, דמי כופח אותו חלא יכול לכבוש תאוותו לגמרי, וע"כ וכי אינו
צריך לקיים פו"ר, אמנם לא העתיק רק חצאי דברים, כי בליקוטי מוהר"ן (עב) מבואר חדבר
חיטב שיש ב' מיני יצח"ר, יש יצח"ר נמוך ומגושם מדם שבחלל השמאלי שזוחו בבני"א שאינם
במדריגת דעת, אבל חצדיקים הקדושים כדור שאמר לבי חלל בקרבי וכן שלמה יצח"ר שלחם
חוא מלאך קדוש, וצריך התגברות גדול כדי לחמלט ממנו, אבל היצח"ר הנמוך תאות מכוערות
נחשב אצלם כשגעון ושטות ע"ש, ולפ"ז קושיא מעיקרא ליתא דודאי אפילו צדיקים גדולים
י"ל נסיונות ויצרם גדול עוד יותר מסתם איש כי יצח"ר שלו חוא מלאך שצ"ז אמרו חזי דאת

נורא ואנא בישרא, וע"ז אמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול חימנו כי חוא יצח"ר גדול וחזק
ביותר מצד שחוא מלאך, (וכ"ח בליקוטי נדרים ד, טז).
עכ"ל.

והדברים מדברים בעד עצמם, ואם יש למישהו ישוב על
הדברים אדרבא.

כל טוב
רן אבוחצירא

[כדאיתא בנדה (לא ע"א). ואע"ג דהכוונה היא שהם שותפין בבריאתו, מ"מ גם לגבי קיום התורה הם שותפין, כמאמר הכתוב (משלי א ח) שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך], אי"כ הוא שאל מן השותפין, ואחד מהם הוא עמו שהוא הקב"ה, ויעזוב איש את אביו ואת אמו. ולכן אם פשע חייב ויש לו לחזור בתשובה.

והנה במגיד משנה (שם) כתב לבאר הטעם דבנידון זה פשיעה בבעלים חייב, והרי יש כאן ספק, וספק ממונה לקולא. וביאר משום דהוי כמזיק. ועיי' במה שכתב לבאר בזה בקובץ שיעורים השלם (כתובות ע"ב ד-צח), ובקובץ אבקת רוכל (גליון יד עמוד רכט). וה"ה בנ"ד הוי כמזיק, מכיון שמחריב במעשיו את העולמות העליונים, וכמו שביאר בנפש החיים (שער א פרק ג). וראה עוד בס' תורת המשבי"ר שחילק בין סוגי הפשיעה. ועיי' במש"כ בס"ד בגליון שם. וראה עוד בחידושי רבי רפאל חיים בן עטר (דף קפה ע"א) שאף שם ביאר שהפושע בד"ת מיקרי פשיעה בבעלים שחייב, ושוב כתב (דף קפז ע"א ד"ה ועל, בשם הרב חיד"א) שהלכה רווחת שפשיעה בבעלים פטור, אולם הפושע בד"ת הוא מזיק בבעלים דחייב.

ועוד י"ל עפ"י הרב סדר המשפט (סימן שמו עמוד תשיא) בשם הרב אור החיים (שמות כב יד) שפשיעה בבעלים אע"פ שפטור בדיני אדם, מ"מ חייב בדיני שמים.

בברכה והוקרה רבה
משה פרץ

הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א
בנו של הרה"ג יעקב יוסף זצ"ל
בית שמש

שמעתי על פטירת אביכם הדגול, מן השמים תנוחמו, ולא תוסיפו לדאבה עוד עד עולם. אך טוב וחסד ירדפו אתכם כל הימים, ומעשיכם הטובים יהיו לנח"ר לאביכם כדאיתא בזהר בסוף יתרו.

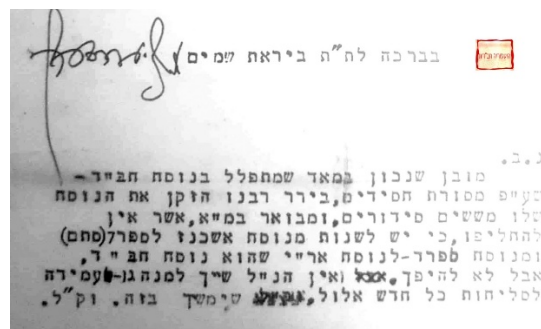
כתב בספר החזיונות לאדמו"ר השני מקומרנא.

"אור ליום א' שמות תרל"ו ראיתי בחלום לאדמו"ר זללה"ה שיושב מעוטף בטלית ותפילין בביהמ"ד שלו, כמו שהיה יושב בחיים חיותו. וראיתי שהוא מוכתר בכתר של זהב שאין כמותו בכל העולם - בגוונין נהירין אין לשיעור. וראיתי תיכף שהכתר הזה נתעלה מראשו ובא כתר אחר עוד יותר מזוכך בגוונין נהירין גם כן של זהב, והיה גדול יותר מכתר הראשון. וכשעוררתי משנתי הבנתי הפתרון הזה. כי אתמול בעת סעודה שלישית פי ויחי, דרשתי על פרשת שבטי י"ה מה שיעקב בירך את בניו שבטי י"ה, ואמרתי כמה סודות התורה. ובתוך דיבורי בקשתי מאת השי"ת בפני קהל ועדה בקול, מה שכתב האר"י זלה"ה בלקו"ת פי יתרו, שהוקשה שם מה שייכות יש כיבוד אב ואם למצות שבת?

אלא כשהבן יושב בזה העולם ודורש דברי תורה אמיתיות אז מעטרין לאביו בעולם העליון בעטרון קדישין ע"ש. ובקשתי אם יש איזה שווה לדברי תורה שאני מדבר עד עתה בעת ש"ש לפני הקב"ה, אזי בקשתי מאת השי"ת שיעטר את אדמו"ר זללה"ה בעולם עליון בעטרון קדישין כמו שאמר האר"י זלה"ה הנ"ל ע"כ. הבנתי פתרון של הכתר שראיתי על אבי תיכף בליל מושי"ק זו הנ"ל."

ועי' בזהר סוף בחקתי בן יכבד אב, שקאי על ר' אלעזר בנו של רשב"י שהעלהו יתיר מבחינהו.

כל טוב
עובדיה יוסף

קבוצת היסטוריה חב"דית ארכיון ברגר
<https://did.li/xoKIw>

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג משה פרץ שליט"א
מח"ס שלמא בעלמא חלק א'
מקסיקו

לכבוד ידידי כמוהר"ר ריח"מ אביחצירא נר"ו

על זאת דוה לבנו, בשמענו את השמועה המרה על פטירתו של מר אביו זצ"ל. מן השמים תנוחמו.

אצרך בזה מאמר לעי"נ מר אביו זצ"ל:

בחידושי רבי רפאל חיים בן עטר (דף רמו ע"ב) כתב שמכיון פשיעה בבעלים חייב, לכן יש לעשות תשובה, דאליה גם ללא תשובה פטור. וביאר בזה מאה"כ שובה ישראל עד ה' וגו'. עיי"ש. אולם יש להעיר שהרמב"ם (פ"ב מהלכות שאלה ופקדון ה"א) ומר"ן בש"ע (ח"מ סימן שמו ס"א) פסקו כמ"ד דפשיעה בבעלים פטור.

וי"ל עפ"י הרב חיד"א ז"ל בס' בתי הנפש על הגדה של פסח (דף ד ע"ד) וז"ל: ארחות הדורשים שמראים פנים לכל צד, רק שיהיה סברה טובה או סברת פוסק אחד. ע"כ. וכ"כ עוד הוא ז"ל בכמה דוכתי. והביא דבריו מהרי"ח סופר נר"ו, מח"ס ברית יעקב ועוד, במאמרו שבקובץ מבקשי תורה (גליון טז סימן קפו ד"ה והנראה, דף שפא ע"ב). עיי"ש. ועיי' להרב אור החיים ז"ל (ויגש מו ח בסופו) ובקו"מ מרי"ח ניוחח (גליון קמו דף יא ע"ב).

ועוד י"ל דמכיון שהאדם החוטא שנאו לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה ומובדל מהקב"ה [כמ"ש הרמב"ם (פ"ז מהלכות תשובה ה"ו וה"י). וכתב בספר הדרך לתשובה על הרמב"ם (שם) שאפילו בעבירה קלה כן הוא. עיי"ש], לכן לא מיקרי בעליו עמו כל זמן שהוא חוטא. ואף שדין שמירה בבעלים קיים כל זמן שבזמן קבלת השמירה היה הבעלים עמו, ואפילו אם בשעת הפשיעה אינו עמו, מ"מ י"ל דשאני התורה הקדושה שנאמר בה (דברים י ג) 'לשמור את מצוות ה' ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך היום', ולישנא דהיום מוכיח דכל יומא ויומא שמירה חדתא היא [וכדברי רש"י (דברים ו ו) כדיוטגמא חדשה].

ועוד י"ל עפ"י הרמב"ם (פ"ב מהלכות שאלה ופקדון ה"ח) 'השואל מן השותפין ונשאל לו אחד מהן וכו', הרי זה ספק אם היא שאלה בבעלים או אינה, לפיכך אם מתה אינו משלם, ואם תפסו הבעלים אין מוציאין מידן. פשע בה השומר הרי זה משלם'. ומכיון דג' שותפין יש באדם הקב"ה אביו ואמו

שלום עליכם כבוד הרב !

זה שניר, הייתי אצל הרב והרב נתן לי את ספריו ואמר לי לא לשכוח לכתוב לו, אמנם איני יודע למה כבוד הרב התכוון, כי ודאי דברי הרב מחכימים מאוד, וודאי לא צריך לומר זאת כי הדבר מובן מאליו, אך אכתוב לרב מה שכתבתי לי להאיר ולהעיר לעני"ד בס"ד כאשר למדתי בספר נר המאיר בשיחה א' וג', (היה לי זמן פנוי רק קצת בשבת פ' כי תצא וביום חמישי בשבת כי תבא).

הרב כתב בעניין טבילת התפוח בדבש שהוא כנגד קדימת נעשה לנשמע והדבש כנגד הטעם, אמנם הרב כתב שהדבש רומז על סודות התורה שדבש מצאת אכול דייך פן תשבע והקיאיתו.

ולעני"ד בס"ד דבר זה איננו לפי האמת, משום שעל דברי תורה נאמר מתוקים מדבש ונופת צופים, ומה שאנו מוסיפים את המילה מתוקה באמירת שנה טובה ומתוקה, זהו כדברי הרב כנגד הטעם, והטעם רמז בדבש, נמצא שאמירת המילה "מתוקה" הוא כנגד הדבש ואמת, אך לא שנדמה את דברי התורה לטבעו של הדבש אלא רק לרמזו לעניין המתיקות דרש"י כתב (סוכה ו' ע"א) כל מיני מתיקה קרואים דבש, ואולי אפשר לפי זה להוסיף ולומר טעם לפי הדרש לדברי רבי יוסף חיים שכתב בספרו בן איש חי בהלכות ראש השנה סעיף ד' שלא אומרים "מתוקה כדבש" אלא מתוקה בלבד. כך נראה לעני"ד בס"ד.

אני מאחל לכבוד הרב חזק וברוך
וכתיבה וחתימה טובה.

שניר שם טוב

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מבשרת ציון

בעזה"י אלול המרצח התשפ"ה

כבוד מעלת הרב הגדול במהללו, ידידו רב לו, הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעיה"ת רחובות יע"א,

רוב שלום טובה וברכה,

ראה ראיתי לכת"ר ששאל האם יש להמנע מלאכול גלידה או וופלים בטעם לימון בראש השנה, והשיבכם בטוטו"ד הגר"מ חליוה שליט"א בספר גם אני אודך חלק ל"ב (סימן ז'), ודפח"ח.

וראיתי להוסיף עוד תוספת ברכה בענין, הנה כידוע מנהג ישראל שלא לאכול דברים חמוצים בראש השנה בכדי לעשות סימן טוב לשנה טובה ומתוקה (ראה תשובות הגאונים סימן ח', שיבולי הלקט סימן רפ"ג, אבודרהם סדר תפילת ר"ה, מטה אפרים סימן ת"ר סעיף ג', מג"א סימן תקפ"ג, אליה רבה שם, משנ"ב שם ס"ק ה', ומרן החיד"א בספרו מורה באצבע סימן רנ"ד, ועוד).

והוסיף מרן החיד"א בספרו טוב עין (סימן י"ח אות צ"א), שהוא מנהג קדום מזמן הגאונים, שבר"ה עושים דברי מתיקה, ואין מבשלים בישול שיש בו חומץ. יעו"ש. ולדבריו, אפילו בישול למטעמת ותיבול גם זה לא היו עושים עם חומץ. ואולם, בערוך השולחן (סימן תקפ"ג ס"ג), הוסיף, שאין זה בכלל פלפלים שנותנים למאכלים, דהם מתקנים המאכל. יעו"ש. ולפי דבריו, דבר שהוא לתיקון המאכל, אינו בכלל חריף או חמוץ, ומותר לאכול בראש השנה.

וראוי להוסיף ולציין, את דברי רבי פנחס מקאריץ זי"ע, שראש השנה הוא התבנית של כל השנה, וכמו שאדם נוהג

בראש השנה, כך יתנהגו עמו כל השנה, ולכך אין אוכלים חמוצים בראש השנה, כי האוכל דברים חמוצים, מעוות ומעקם את פניו לרגע מחמת החמיצות, ותשאר חס ושלום תבנית שכזו לכל השנה (אמרי פנחס תפ"א). יעו"ש. ולפי טעמו רק חמיצות שמעקמת פניו, אין לאכול בראש השנה, אך חמיצות מועטת אינה בכלל זה.

וסמך וראה לדבריו יש להביא, ממה שהובא במדרש שמואל (פרשה ב' סימן י"ב), שחנה בתחילה היו פניה דומים לקוף ולסריס, ולאחר שהתפללה בר"ה ונתבשרה שנתקבלה תפילתה נתרפאה וכמ"ש "ותלך האשה לדרכה ותאכל ופניה לא היו לה עוד" (שמואל א' א' י"ח), יעו"ש. ומכאן סמך שביום ראש השנה יש להראות פנים טובות. ולא פנים חמוצות...

וכאמור, חמיצות מועטת כפי שמצויה בגלידה בטעם לימון או וופלים, אינה בכלל זה, שהרי לא מעקם פניו מחמת החמיצות.

וכן פסק כיו"ב, הראש"ל רבי מרדכי אליהו זצ"ל, שאם מתענג באכילת ירקות כבושים, רשאי לאכלם בראש השנה (עלון קול צופיך גליון 373), וכן השיב הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שרשאי לשתות תה עם מעט לימון (ראה עלון עלי ש"ח עמוד קע"ו), וכן מי שנפגע לו חוש הטעם בקורונה, מותר לו לאכול חמוץ, כי מרגיש טעם מועט של חמיצות (מדרש הוראה סימן ק"ט), וכן מרק חמוץ מעט, מותר לאכול בראש השנה (עלון ותתענג בדשן גליון 42). וראה עוד לרב דוד ברדא שליט"א, בספרו טוב רואי (עמ' נ"ט הערה 3).

וה' יחדש עלינו שנה טובה ומתוקה, כגן רטוב וכדשא ירוקה, ויצילנו מכל נזק ומצוקה, מיד אויב ושווא וקול אזעקה, ויבנה בית מקדשו בספרים וזהב יצוקה. אכ"י"ר. עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

דברים נפלאים

"ויאמר אלהים, יהי אור ויהי אור" דהא אהבה דאיהי אהבת חסד, הדיא הוא דקתיב: ואהבת עולם אהבתך על פן משכתיך חסד (ירמיה ל"א, ב')

(תקוני זהר תקון ל' נתיב תנ"י)

*

האהבה האלהית העליונה, ההכרחית, המפתחה, האצילית, המזקקת, הנקודה הפנימית בעבודה ובאמונה, והמלאות צמאון וגעגועים, נעם עליון, מסירות נפש, שבירת הפלים ותקונו, במלחמה פנימית, ותשובה עלאה, היא האהבה הפולקלת, בדבקות אלהית, ובאשר טבעי, אהבת חסד לעולם כולו.

*

האהבה האלהית העליונה

מי יוכל לעצור את אור האהבה האלהית העליונה ההולקת ומפעמת בלבם של שרידים, חסידי קדש, ישרי לבב, פרוח צח מלא נעם פשמי עדן, ועם זה סוחר והומה כהמית ים לגליו, תסער הנשמה מרב רחבת תענוג זיו נעם עליון, וחשק עדני עדנים זה מגדיל ומרחיב את כל התכונות הרוחניות והמדות הנפשיות, וכל נשמה מתקדשת, וכל אשר לו רק מגע רחוק לאור זיו נשמות קדש של גבורי אל אלו, הרי זה מתעלה. כל התורה, המוסר, המצוה, המעשה והתלמוד הם באים לפנות את מכשולי הדרכים, שתוכל אהבת עולמי עולמים זאת להתפשט, להתרחב על כל כפרי החיים, על כל מרחביהם הרבים של שרשי אהבת קדשי קדשים אלה הם כל מדות טובות וישרות, פרטיות וכלליות, אישיות ותרבותיות, עד כדי שפיטת תבל בצדק ולאמים במישורים.

מדור תמונות למערכת

דודי היקר רבי מרדכי יצחק אסרף זצ"ל

חוג טעמי המקרא של קהילת אבן שלמה עפולה ת"ו עם הרב מרדכי דואיב שליט"א

דברים ממו"ר ועט"ר הגאון רבי אברהם הלוי ליפשיץ שליט"א אב"ד דק"ק כפר גדעון עמק יזרעאל

בהתעוררות ההלכה והעובדא שמבדיל בנש"ק גאון נדיר
צדיק וחסידי וירא מרבין הרב רן מסעוד יוסף חיים אבוחצירא
שליט"א מעפולה מייסד מרחיב יחור ונשיא המוסדות לבונה
זכה שאת בנו בבורח חיותו ובלילה למחרת עלה בסערה
השמימה אביו רבי משה בן רבקה זצ"ל עודד גם בשיעורים,
שעוד בימי עלומיו ולב בוער ויוקד בעבודת השם ובבית
הכנסת לדרמן נעמד לחפילה ארוכה לפני רבי חיים קניבסקי
והמתין לו הרבה וכשביקש מחילתו אמר לו רבי חיים זיכתי
וטוב לך, ובהשגחה פרטית בשבת ראה הג' דנחמאתא תשפ"ה
כשעל האבילות נאמר בנים אתם לה"א ע"ש אה"ח הק',
בעוד כששבעה יושב על מו"ר אביו זצ"ל, ראו פלא, גם בגליון
מטעמים שמזכה בו הרב רן את הרבנים ואף בחשיכה בהמון
מגלימות אלו, וגם הגה"נ הרב ירון אשכנזי בקו ההלכה בגליון
הידברות, עסקו בהלכה שאסור לעבור לפני המתפלל,

נשאל הרב: בס' ק"ב נאמר האיסור לעבור לפני המתפלל
והאם יעמוד בקדושת דסידרא שאינו יכול לצאת ולפסוע
בעושה שלום מול המתפלל, או שימתין לישב ולומר אח"כ
ביחיד,

קדושה דסידרא במוצ"ש: ע"פ רמ"ק באור החמה ח"ב ק"ט
ע"ד שקדושת ובה לציון רמז לעולם הבריאה, ובשער הכוונות
ס' ע"ב מבאר שבמו"ש ממשיך הארת עולם האצילות בסדר
תוספת שבת לעולם הבריאה [הנ"ל] כדי שתתקיים לימי
החול ולן בשיבה אע"פ שרב עמרם גאון ח"א קס"א ע"א
והאשכול ח"א ס' ט"ו שאינה נאמרת ביחיד קדושת ובה לציון
[ע"י ס'] והחיד"א בקשר גודל י' י"א פסק שמותר ביחיד
לאומרה, אבל עדיף בציבור מעומד יותר מלומר ביחיד מיושב,

חידושים קטנים ממה שאמר מו"ר הגאון רבי אברהם הלוי ליפשיץ שליט"א בעצרת התעוררות בכפר גדעון בליל תשעה באב תשפ"ה

- א. מה שלא גלוי לאדם זה בחינת מוות אצלו.
- ב. תשעה באב הוא יום תשובה על מה שלא התפללנו אז על משה רבנו שיכנס לארץ ישראל.
- ג. תשפ"ה שנת השלושים לעצרת תשעה באב שהרב מקיים בכפר גדעון.
- ד. דוד המלך בספר תהלים היה מתפלל על כל מציאות של יהודי.
- ה. הטעם שהרב עובדיה אמר להניח תפילין בתשעה באב בבוקר ולא במנחה כדי שמי שלא מגיע למנחה כבר הניח תפילין בבוקר ואין כאן שום שיטה.
- ו. ישנם אנשים שבנויים משינה יותר מאוכל וישנם להפך, אבל בלי אחד מהם כמעט לא במציאות.
- ז. ביטול גזרה הוא על ידי שכאלו נמצאת הגזרה ואז מבטלים אותה.
- ח. הטעם שהיו כאלו שנצלו מהגזרה שלא להכנס לארץ ישראל כדי שידעו שהקדוש ברוך הוא יכול לבטל כל גזרה על ידי תפלה.